Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Bc. Gajdošíková Adéla

Otázka genderové marginalizace v evropském policy-taking: Případová studie Společné zemědělské politiky

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Zapletalová, Ph.D.

Olomouc 2026

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Otázka genderové marginalizace v evropském policy-taking: Případová studie Společné zemědělské politiky* vypracovala samostatně a na základě uvedených pramenů a literatury. Tato práce je původním autorským dílem.

V Olomouci dne ……

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Markétě Zapletalové, Ph.D. za odborné vedení, konzultace a za cenné rady týkající se této práce.

Obsah

Úvod **6**
Předmět práce 6
Cíle práce a výzkumná otázka 7
Metodologie práce 7
Struktura práce 8
Stav bádání a evaluace literatury 9
1 Teoreticko-konceptuální rámec **13**
1.1 Feministický institucionalismus 13
1.2 Historický institucionalismus 15
1.2.1 Path dependence 16
1.3 Gender mainstreaming 18
1.4 Koncept genderové marginalizace 21
1.4.1 Faktory genderové marginalizace 22
1.4.1.1 Reprezentace žen v rozhodovacích strukturách 22
1.4.1.2 Uplatňování gender mainstreamingu v klíčových dokumentech 23
1.4.1.3 Přístup k výrobním prostředkům a jejich řízení 23
1.4.1.4 Přístup k finančním možnostem a podpoře 24
2 Institucionální rámec a genderová dimenze Společné zemědělské politiky **26**
2.1 Historický vývoj a aktuální cíle SZP z genderové perspektivy 26
2.2 Genderová marginalizace v SZP 31
2.2.1 Institucionální nastavení SZP jako strukturální zdroj nerovností 31
2.2.2 Ekonomická rovina marginalizace 34
2.2.3 Reprezentace a rozhodování 36
3 Specifika Švédska v kontextu genderové politiky **38**
3.1 Švédský model genderové politiky 38
3.2 Gender mainstreaming jako klíčový nástroj 42
3.3 Nedostatky v uplatňování gender mainstreamingu ve Švédsku 44
3.4 Současná antigenderová politika ve Švédsku 47
3.5 Diskurz o farmáři a genderové identitě v zemědělské politice 48
4 Případ Švédska: Faktorová analýza genderové marginalizace **50**
4.1 Reprezentace žen v rozhodovacích strukturách 50
4.2 Uplatňování gender mainstreamingu ve švédském národním strategickém plánu. 52
4.3 Přístup žen k půdě a vedení farem 54
4.3.1 Metodologie sbíraných dat 55
4.3.2 Přístup k půdě 56
4.3.3 Přístup k vedení farem 57
4.4 Přístup žen k dotacím ze SZP 59
4.4.1 Regionální analýza oblasti Sandviken 60

Závěr **65**
Seznam literatury 69
Abstrakt 85
Abstract 86

Úvod

Předmět práce

Tato diplomová práce zkoumá genderovou marginalizaci v evropském procesu přijímání politik prostřednictvím analýzy Společné zemědělské politiky. Přestože se Evropská unie dlouhodobě hlásí k podpoře rovnosti žen a mužů a k principu gender mainstreamingu, mnohé politiky stále ignorují genderový rozměr nebo nedostatečně zohledňují strukturální nerovnosti mezi pohlavími. Společná zemědělská politika přitom patří k nejstarším a finančně nejrozsáhlejším politikám Evropské unie a její podoba má dalekosáhlé důsledky pro socioekonomické uspořádání venkovských oblastí i pro přístup jednotlivých skupin k veřejným zdrojům.

Tato práce analyzuje genderovou marginalizaci ve Společné zemědělské politice Evropské unie na případu Švédska, které patří mezi nejprogresivnější státy v oblasti genderové rovnosti. Analýza je strukturována prostřednictvím čtyř klíčových faktorů: reprezentace žen v rozhodovacích strukturách, uplatňování gender mainstreamingu v klíčových dokumentech, přístupu k výrobním prostředkům a jejich řízení a přístupu k finančním možnostem a podpoře. Institucionální rovina zahrnuje první dva faktory a zkoumá, jak jsou genderové aspekty formálně zakotveny v politických strukturách a dokumentech. Funkcionální rovina na základě zbývajících dvou faktorů zkoumá dopady politiky v praxi, především na postavení žen v zemědělství.

Téma této práce vychází z dlouhodobého zájmu o otázky genderové rovnosti a její institucionální zakotvení v evropských politikách. Při hledání vhodného analytického rámce se Společná zemědělská politika ukázala jako ideální případ, jde o jednu z nejstarších a finančně nejvýznamnějších politik Evropské unie, přesto z genderové perspektivy zůstává jen málo prozkoumaná. Rozhodnutí zaměřit se na Švédsko pak vycházelo z přesvědčení, že právě země, která se dlouhodobě prezentuje jako evropský lídr genderové rovnosti, je v tomto ohledu obzvláště zajímavým případem. Pokud totiž genderová marginalizace přetrvává i zde, svědčí to o hlubokých strukturálních příčinách, které nelze vysvětlit pouhou absencí politické vůle.

Cíle práce a výzkumná otázka

Cílem této práce je analýza projevů genderové marginalizace v rámci Společné zemědělské politiky Evropské unie na případu Švédska. V návaznosti na tento cíl si práce klade následující výzkumnou otázku: *Jaké jsou projevy genderové marginalizace v rámci Společné zemědělské politiky Evropské unie a jak se projevují v případě Švédska?* K jejímu zodpovězení slouží analýza čtyř stanovených faktorů.

Práce vychází z feministického institucionalismu, který zpochybňuje neutrálnost institucí a politik a analyzuje, jak maskulinní normy a struktury formují tvorbu a implementaci politik. Opírá se o koncept gender mainstreamingu, jako klíčového nástroje Evropské unie pro prosazování rovnosti pohlaví, a o kritické přístupy k jeho implementaci v technických a ekonomických oblastech. Dále využívá historický institucionalismus a koncept path dependence k vysvětlení setrvačnosti zemědělských politik a jejich odolnosti vůči změně.

Metodologie práce

Tato práce je jednopřípadovou studií. Případová studie je definována jako empirická metoda, která se zaměřuje na hloubkové zkoumání současného fenoménu (případu) v jeho reálném kontextu, a to především v situacích, kdy hranice mezi tímto fenoménem a jeho kontextem nejsou zcela zřejmé. Jednopřípadová studie představuje kvalitativní přístup organizovaný kolem jednoho jediného případu, který je současný, reálný a ohraničený. Případ je zkoumán prostřednictvím detailního a hloubkového sběru dat (Creswell, 2013; Yin, 2018). Pro potřeby této práce byla jednopřípadová studie vybrána proto, že právě systematické a hloubkové zkoumání jediného případu umožňuje detailně porozumět specifickým mechanismům a komplexnosti implementace Společné zemědělské politiky v konkrétním prostředí.

Volba Švédska jako případu je odůvodněna několika vzájemně se doplňujícími argumenty. Švédsko představuje případ, u nějž by na základě dostupných předpokladů bylo možné očekávat nejpříznivější podmínky pro úspěšnou implementaci genderové rovnosti. Země disponuje propracovanou institucionální architekturou pro prosazování genderové rovnosti, dlouhodobě obsazuje přední místa v mezinárodních indexech

genderové rovnosti a historicky patřila k průkopníkům gender mainstreamingu jak na národní, tak na evropské úrovni. Pokud genderová marginalizace přetrvává i zde, nasvědčuje to tomu, že její příčiny jsou strukturální povahy a jsou zakotveny v samotném nastavení Společné zemědělské politiky, nikoli pouze v nedostatečné národní politické vůli.

Struktura práce

Práce je členěná do čtyř hlavních kapitol. První kapitola vymezuje teoretický a konceptuální rámec, zaměřuje se na feministický institucionalismus, historický institucionalismus, koncept path dependence a gender mainstreaming. Dále je vymezen koncept genderové marginalizace, v rámci kterého jsou stanoveny čtyři faktory pro následnou analýzu. Druhá kapitola představuje institucionální rámec Společné zemědělské politiky a její genderovou perspektivu. V první části sleduje historický vývoj Společné zemědělské politiky a její aktuální cíle s důrazem na to, jak se otázka rovnosti žen a mužů postupně promítala do podoby této politiky. Druhá část se věnuje genderové marginalizaci v rámci Společné zemědělské politiky, která je strukturována do institucionální a ekonomické roviny a roviny reprezentace a rozhodování.

Třetí kapitola zkoumá specifika Švédska v kontextu genderové politiky. Kapitola nejprve představuje gender mainstreaming jako klíčový nástroj švédské genderové politiky, následně kriticky hodnotí nedostatky v jeho praktickém uplatňování a identifikuje oblasti, kde švédský model selhává navzdory svým deklarovaným ambicím. Třetí část se věnuje současným antigenderovým tendencím ve švédské politice. Závěrečná část kapitoly zkoumá diskurz o farmáři a genderové identitě, jak přispívá k reprodukci strukturálních nerovností, které jsou předmětem empirické analýzy v následující kapitole.

Čtvrtá kapitola tvoří analytické jádro práce a prostřednictvím faktorové analýzy zkoumá genderovou dimenzi Společné zemědělské politiky ve švédském kontextu. Kapitola se nejprve věnuje institucionální rovině, tedy reprezentaci žen v rozhodovacích strukturách ve Švédsku a způsobu, jakým je princip gender mainstreamingu promítnut do švédského národního strategického plánu. Následuje funkcionální rovina, kde jsou analyzovány dvě klíčové oblasti strukturálních

nerovností: přístup žen k půdě a k vedení farem a přístup žen k dotacím ze Společné zemědělské politiky.

Stav bádání a evaluace literatury

Stav bádání v genderové dimenzi evropských politik se v posledních třech desetiletích výrazně rozvinul, zůstává však roztříštěný mezi několik disciplín. Politologická literatura se soustředí na gender mainstreaming jako institucionální nástroj, přičemž opakovaně dokládá propast mezi formálním závazkem Evropské unie a jeho praktickou implementací (Pollack & Hafner-Burton, 2000; Verloo, 2001; Daly, 2005). Novější studie hodnotící čtvrtstoletí implementace gender mainstreamingu docházejí ke stejnému závěru – formální pokrok existuje, ale strukturální změna zůstává omezená (Caywood & Darmstadt, 2024; Kataeva et al., 2024). Institucionální zakotvení genderové rovnosti na úrovni Evropské unie zkoumají také Abels & Mushaben (2012) a Kantola (2010), přičemž oba texty poukazují na tzv. demokratický deficit z genderové perspektivy, tedy na systematické podreprezentování ženských zájmů v evropských rozhodovacích procesech. Jacquot (2015) pak sleduje proměny evropské genderové politiky v čase a ukazuje, jak se agenda genderové rovnosti postupně posouvala od antidiskriminačního rámce k širšímu pojetí strukturální transformace, aniž by tento posun byl doprovázen odpovídajícími implementačními nástroji.

Feministická institucionalistická literatura ukázala, že politické instituce genderovou nerovnost reprodukují i tam, kde existuje formální vůle k její nápravě, a že samotná přítomnost žen v rozhodovacích pozicích věcnou změnu politik nezaručuje (Krook & Mackay, 2011; Kenny, 2014; Lowndes, 2019). Fortin-Rittberger (2024) tuto linii rozvíjí v kontextu evropských institucí a ukazuje, že zastoupení žen v institucích Evropské unie sice roste, ale jejich vliv na věcné směřování politik zůstává omezený.

Problematiku zemědělství v tomto kontextu otevřela Sally Shortall (2014), která jako první propojila gender mainstreaming a Společnou zemědělskou politiku a ukázala, že její sektorové pojetí strukturálně omezuje prostor pro genderové cíle. Shortall & Marangudakis (2022, 2024) tuto linii dále rozvíjejí směrem k analýze kulturních a mocenských mechanismů, které udržují genderové nerovnosti v evropském zemědělství a upozorňují na to, že zemědělství je stále vnímáno jako odvětví spíše než

jako zaměstnání, a to má přímé důsledky pro způsob, jakým jsou nastaveny přístupy k dotacím a půdě. Navazující kvantitativní studie dokumentují přetrvávající nerovnosti v přístupu žen k půdě, dotacím a vedení farem (Fanelli, 2022; Streimikis & Kyriakopoulos, 2024; Diamanti et al., 2026).

Freidenvall (2020) poukazuje na to, že implementace gender mainstreamingu ve švédských státních agenturách vykazuje systematické mezery mezi deklarovanými cíli a praxí, to je relevantní i pro analýzu národního strategického plánu Společné zemědělské politiky. Tillmar et al. (2022) pak ukazují, že podpora ženského podnikání ve venkovských oblastech Švédska slouží spíše ekonomické životaschopnosti než skutečné genderové rovnosti. Sainsbury & Bergqvist (2009) a Lane & Jordansson (2020) upozorňují na širší paradoxy švédského modelu, kdy propracovaná genderová politika koexistuje s přetrvávajícími strukturálními nerovnostmi. Zmíněný paradox je důležitý také pro tuto práci.

Dosavadní výzkum nabízí solidní základ pro pochopení jak teoretických konceptů, tak praxe na úrovni Evropské unie. Přesto v literatuře přetrvává výrazná mezera – analýzy implementace Společné zemědělské politiky z genderové perspektivy na národní úrovni jsou vzácné. Žádná z dostupných studií nepropojuje všechny tři roviny zároveň, tedy teoretický rámec institucionální setrvačnosti, švédský národní kontext a empirickou analýzu konkrétních projevů genderové marginalizace včetně distribuce dotací.

Do této debaty vstupuje předkládaná diplomová práce. Přispívá do akademické debaty tím, že propojuje feministický institucionalismus, teorii path dependence a empirickou analýzu konkrétního národního kontextu, a ukazuje, jak institucionální setrvačnost brání věcné změně i tam, kde politická vůle formálně existuje. Zároveň otevírá prostor pro další výzkum, především pro srovnávací studie implementace Společné zemědělské politiky z genderové perspektivy napříč členskými státy a pro hlubší analýzu toho, jak konkrétní formy dotačního systému mohou strukturální nerovnosti zmírňovat.

Výzkum genderové dimenze evropských politik stojí na průsečíku několika akademických proudů, jejichž vzájemné propojení tato práce reflektuje. Teoretický

základ tvoří literatura zaměřená na feministické přístupy k institucím a politikám. Klíčovými referenčními body jsou práce Krook & Mackay (2011) a Kenny (2014), které rozvinuly koncept feministického institucionalismu jako analytický rámec vhodný pro zkoumání genderové slepoty v politických strukturách. Jejich přínos spočívá především v překonání dřívějších přístupů, které se soustředily na zastoupení žen v institucích, aniž by zkoumaly, zda tato přítomnost vede k věcné změně politik. Oba texty se pohybují převážně na teoretické rovině a empirické příklady čerpají z parlamentních kontextů, nikoliv z prostředí konkrétních politik. Otázce reprezentace žen v institucích se věnují Celis & Childs (2008) a Lombardo & Meier (2016), jejichž práce umožňují rozlišit mezi formální přítomností žen a faktickým prosazováním jejich zájmu.

Druhý teoretický proud tvoří literatura věnovaná gender mainstreamingu. Průkopnické práce Verloo (2001) a Pollack & Hafner-Burton (2000) mapují implementaci tohoto principu v evropském kontextu a identifikují propast mezi rétorickým závazkem a praktickým uplatněním. Jsou však limitovány tím, že vznikly v době, kdy byl gender mainstreaming relativně novým nástrojem, a nemohou proto reflektovat jeho dlouhodobý vývoj ani vyhodnotit, zda přinesl strukturální změnu. Novější studie Caywood & Darmstadt (2024) a Kataeva et al. (2024) pak hodnotí vývoj gender mainstreaming za posledních dvacet pět let a docházejí k závěru, že přes formální pokroky zůstávají strukturální překážky do velké míry neodstraněny.

Pro zasazení analýzy do institucionálního rámce práce čerpá z teorie historického institucionalismu. Zásadními texty zde jsou Hall & Taylor (1996) a práce od Fioretos, Falleti & Sheingate (2016), doplněné o Mahoney (2000) a Pierson (2000). Rast (2012) aplikuje tyto koncepty na otázku institucionální setrvačnosti v konkrétních politických kontextech. Tato literatura umožňuje vysvětlit, proč Společné zemědělské politiky navzdory opakovaným reformám vykazují kontinuitu výrazné genderové nerovnosti.

Literatura věnovaná přímo Společné zemědělské politice je rozsáhlá, avšak genderová perspektiva v ní dlouho zůstávala okrajová. Historický a strukturální přehled Společné zemědělské politiky nabízejí Giuliani & Baron (2023), ve kterých však

genderové hledisko úplně chybí. Institucionální rámec pak dokumentují příslušná nařízení Evropské komise, Evropského parlamentu a Rady EU. Průlomovou prací propojující gender mainstreaming a Společnou zemědělskou politiku je studie Shortall (2014), která jako jedna z prvních systematicky analyzuje genderovou slepotu této politiky. Shortall & Marangudakis (2022, 2024) tuto linii rozvíjejí v novějších pracích zaměřených na strukturální nerovnosti v evropském zemědělství. Streimikis & Kyriakopoulos (2024) a Diamanti et al. (2026) přinášejí nejnovější data o progresu gender mainstreamingu ve Společné zemědělské politice a jejím aktuálním období 2023–2027.

Třetí tematický blok tvoří literatura věnovaná specifiky švédskému kontextu. Švédsko je v akademické literatuře často prezentováno jako vzorový případ genderové rovnosti, tento obraz kriticky hodnotí například Lane & Jordansson (2020) nebo Sanandaji (2016), kteří upozorňují na přetrvávající paradoxy navzdory vyspělé institucionální architektuře. Sanandaji (2016) pak poukazuje na to, že vyspělý *welfare state* může genderové nerovnosti v některých oblastech spíše konzervovat než odstraňovat. Freidenvall (2020) analyzuje implementaci gender mainstreamingu ve švédských státních agenturách a identifikuje mezery mezi deklarovanými cíli a praxí. Pro téma genderu ve švédském zemědělství jsou stěžejními pracemi Andersson & Lidestav (2014), Pettersson et al. (2025) a Tillmar et al. (2022), které dokumentují přetrvávající strukturální nerovnosti v přístupu k půdě, vedení farem a venkovskému podnikání, a to i v zemi s jinak silnou politikou genderové rovnosti. Výzkum je ovšem často geograficky omezen na konkrétní švédské regiony (např. Jönköping) a ani jeden z nich se nevěnuje dotacím ze Společné zemědělské politiky, právě tuto mezeru tato práce adresuje.

1 Teoreticko-konceptuální rámec

První kapitola poskytuje teoreticko-konceptuální rámec práce, který tvoří analytický základ pro následující kapitoly, v nichž bude na příkladu Švédska zkoumáno, jak se otázka genderu promítá do Společné zemědělské politiky (dále jen SZP). Východiskem jsou feministické teorie evropské integrace, které poskytují kritický pohled na institucionální prostředí Evropské unie (dále jen EU). Na jejich základě lze nahlížet na gender mainstreaming jako na strategii začleňování genderových perspektiv do politických procesů a zároveň jako indikátor toho, nakolik jsou tyto teorie v praxi EU uplatňovány.

Historický institucionalismus a path dependence umožňují popsat historickou a strukturální setrvačnost institucí, která ovlivňuje efektivitu implementace gender mainstreamingu. Tato problematika je analyzována prostřednictvím čtyř faktorů, jimiž jsou: reprezentace žen v rozhodovacích strukturách, uplatňování gender mainstreamingu v klíčových dokumentech, přístup k výrobním prostředkům a jejich řízení a přístup k finančním možnostem a podpoře.

1.1 Feministický institucionalismus

Teoretická reflexe evropské integrace byla po desetiletí ovládána genderově slepými paradigmaty, která vnímala EU primárně jako projekt ekonomické spolupráce. Feministické teorie tuto zdánlivou neutralitu zpochybňují a interpretují unijní procesy jako hluboce genderové konstrukty, které v sobě nesou maskulinní mocenské struktury.

Feministické teorie se zaměřují na analýzu moci, identity a nerovnosti založené na genderu. Analyzují, jak jsou ve společnosti a institucích zakořeněny a reprodukovány maskulinní normy a jak mezi nimi a femininními normami vznikají hierarchie. Cílem není pouze popsat nerovnosti, ale usilují o jejich odstranění a o změnu základních struktur, které tyto nerovnosti vytvářejí (Ali, 2023, s. 3, 7).

Feministický institucionalismus je specifický proud v rámci feministických teorií, který se zaměřuje na politické instituce, tedy na formální i neformální „pravidla hry“ (Kenny, 2014, s. 679; Lowndes, 2019, s. 2). Feministický institucionalismus

vychází z premisy, že všechny instituce jsou genderově podmíněné, to znamená, že sociální konstrukce maskulinity a feminity jsou neoddělitelně spjaty s jejich vnitřní logikou. Feministický institucionalismus analyzuje, jak formální struktury i neformální normy ovlivňují institucionální výstupy a zkušenosti aktérů, přičemž klade důraz na identifikaci genderové logiky vhodnosti, která v politickém prostředí často upřednostňuje maskulinní ideály (Thomson, 2018, s. 179–180). Badatelé feministického institucionalismu čerpají z nového institucionalismu, ale obohacují jej o genderovou perspektivu (Kataeva et al., 2024, s. 4).

I přes významný pokrok se akademici stále zabývají otázkou, jak přesně identifikovat genderový charakter institucí a jejich dopady (Kenny, 2014, s. 679). Tyto instituce jsou výsledkem historického vývoje, v němž dominovali muži, a proto v sobě nesou a reprodukují maskulinní normy a hodnoty (Krook & Mackay, 2011, s. 3; Abels & Mushaben, 2012, s. 128). Analýza Evropského institutu pro rovnost žen a mužů (EIGE) přitom potvrzuje silnou korelaci mezi silnými institucionálními mechanismy a celkovou úrovní rovnosti žen a mužů v jednotlivých členských státech EU. Výsledky srovnání celkového hodnocení institucionálních struktur s výsledky Indexu rovnosti žen a mužů dokládají, že robustní a kvalitní institucionální zázemí je spojeno s vyšší úrovní genderové rovnosti (European Institute for Gender Equality, 2025b).

Feministický institucionalismus je nejsilněji spjat s historickým institucionalismem, z něhož čerpá při studiu institucionálního vývoje a řešení empirických problémů. Feministický institucionalismus rozšiřuje historický institucionalismus tím, že do svého středu staví koncept moci. Argumentuje, že mocenské vztahy, které udržují politické procesy, jsou produkovány právě skrze gender. Současný výzkum v této oblasti se navíc zaměřuje nejen na prosazování pozitivních změn, ale také na mechanismy, kterými instituce aktivně odporují progresivním genderovým inovacím nebo se vrací k dřívějším patriarchálním vzorcům (Thomson, 2018, s. 179–181).

Pro dosažení skutečné systémové změny nestačí, aby nové myšlenky a způsoby argumentace pouze byly v souladu s převládajícími politickými hodnotami, musí mít rovněž sílu reálně změnit rozdělení moci a zažité postupy uvnitř stávajících institucí.

Pro úspěšnou implementaci reforem je klíčová souhra mezi diskurzivními strategiemi (způsobem, jakým je změna prezentována) a institucionální konfigurací (souborem pravidel, praktik a norem). Skutečná transformace tedy nastává až v momentě, kdy nový diskurz pronikne do mocenských struktur a dokáže změnit každodenní rutiny a pravidla (Krook & Mackay, 2011).

Současná feministická perspektiva čelí od začátku 21. století procesu postupného oslabování a destabilizace. Zásadní výzvou byl administrativní přesun oddělení pro rovnost žen a mužů z kompetence sociální politiky (Generální ředitelství pro zaměstnanost) pod Generální ředitelství pro spravedlnost v roce 2011. To vedlo k oslabení vazby na širší sociální politiku. Další výzvou je klesající shoda na cílech s rostoucím počtem členských států a posilováním vlivu Rady EU na úkor Komise a Parlamentu. Státy jako Polsko či Maďarsko veřejně vystupují proti unijní genderové politice a tím politicky kryjí další státy, které se změnám brání z rozpočtových důvodů. To vede k přijímání minimalistických vizí, které často zcela ignorují hlubší strukturální příčiny (Sawer et al., 2023, s. 316–320).

Feministické hnutí dříve stálo na silných aliancích mezi aktivistkami, političkami a akademičkami. Tyto sítě jsou dnes oslabeny profesionalizací a technokracií. Vznik Evropského institutu pro rovnost žen a mužů v roce 2010 sice přinesl důležitá data, ale zároveň transformoval feministický aktivismus na „genderovou expertízu“, která často postrádá politickou vizi a schopnost prosazovat alternativní řešení (tamtéž, s. 317–318).

Feministické perspektivy tedy poskytují obecný rámec pro kritiku mocenských vztahů založených na genderu, zatímco feministický institucionalismus tento rámec aplikuje konkrétně na politické instituce a zkoumá, jak vytvářejí a udržují genderové nerovnosti.

1.2 Historický institucionalismus

Historický institucionalismus nabízí teoretické vysvětlení pro stabilitu a dlouhodobou rezistenci institucionálních struktur vůči genderovým snahám o změnu.

Ústředním konceptem je path dependence, který vysvětluje, jak historické události a rozhodnutí stále ovlivňují tvorbu politiky v EU.

Institucionální přístup vysvětluje, jak instituce (jejich formální či neformální procedury, rutiny a normy) ovlivňují chování aktérů ve společnosti a politice. Hlavní otázkou institucionalismu je, jak instituce ovlivňují chování jedinců buď tím, že poskytují strategické informace pro dosažení cílů, nebo slouží jako morální šablony pro jednání. Lze jej rozdělit na tři hlavní proudy – historický, racionalistický a sociologický institucionalismus (Hall & Taylor, 1996, s. 936, 938–940).

Historický institucionalismus představuje v rámci politických věd specifický teoretický směr, který se vyvinul jako kritická reakce na skupinové teorie politiky a strukturální funkcionalismus dominantní v 60. a 70. letech. Zatímco dřívější přístupy často vnímaly politické výsledky jako prostou reakci na systémové potřeby nebo psychologické rysy jedinců, historičtí institucionalisté přesunuli pozornost k institucionální organizaci politiky a politické ekonomie jako k hlavnímu faktoru, který strukturuje kolektivní jednání a generuje odlišné politické trajektorie (tamtéž, s. 937–938).

Jedním z nejvýznamnějších přínosů historického institucionalismu je důraz na to, jak instituce distribuují moc nerovnoměrně mezi různé sociální skupiny. Instituce nejsou neutrální, svou strukturou zvýhodňují určité zájmy. Politika je v tomto pojetí vnímána jako neustálý boj o moc a vzácné zdroje, v němž institucionální nastavení určuje vítěze a poražené (tamtéž, s. 937, 941).

1.2.1 Path dependence

Koncept path dependence je analytickým nástrojem historického institucionalismu. Vysvětluje, proč mají jednou vytvořené instituce tendenci přetrvávat i v situacích, kdy přestanou být efektivní nebo kdy zmizí původní podněty pro jejich existenci (Fioretos, Falleti, & Sheingate, 2016, s. 11).

Jakmile se systém (politický, ekonomický, sociální, institucionální) vydá určitou cestou, každá další událost se stává závislá na těch předešlých. To vede ke stabilitě, ale i k setrvačnosti – každá změna je nákladná a složitá. Koncept path dependence

poukazuje také na význam načasování a pořadí událostí – i relativně malé rozhodnutí v rané fázi může mít dlouhodobé a výrazné důsledky (Hall & Taylor, 1996, s. 941–942; Pierson, 2000, s. 252–253, 263).

Lze identifikovat pět klíčových mechanismů, které udržují zvolenou cestu stabilní i přes vnější tlaky na změnu:

a) instituce poskytují konkrétní benefity (např. sociální dávky), na které si lidé zvyknou a vnímají je jako své právo;

b) obavy z neznámých následků reforem;

c) ti, kteří mají moc systém změnit, k tomu často nemají motivaci, protože jim stávající stav vyhovuje;

d) aktéři investují do specifických dovedností nebo technologií, které jsou vázány na stávající pravidla, takže změna pravidel by tyto investice znehodnotila;

e) instituce jsou na sobě závislé, změna jedné by vyžadovala nákladnou změnu všech ostatních.

(Fioretos, Falleti, & Sheingate, 2016, s. 42–44)

Procesy path dependence nezačínají náhodně, ale v momentech tzv. kritických bodů. Jde o relativně krátká období významných změn, kdy jsou běžné institucionální bariéry oslabeny a aktéři mají nezvykle velkou svobodu volby (tamtéž, s. 10).

Koncept původně pochází z ekonomie, ale historický institucionalismus jej adaptoval pro studium politické moci a sociálních struktur (tamtéž, s. 11). Historický institucionalismus zdůrazňuje, že stávající instituce často generují nezamýšlené důsledky a neefektivitu, to kontrastuje s představou institucí jako čistě účelových a efektivních nástrojů. Tyto nezamýšlené důsledky pak často přetrvávají v systému právě kvůli mechanismům path dependence (Hall & Taylor, 1996, s. 941–942).

James Mahoney (2000) kritizuje badatele používající koncept path dependence, že jej často redukují na konstatování, že *na historii záleží* nebo že *minulost ovlivňuje*

budoucnost. Tyto široké definice vedou k tomu, že je path dependence nesprávně ztotožňován s jakýmkoliv historickým výzkumem, který pouze sleduje kauzální řetězce do vzdálené minulosti. Podle autora se skutečná path dependence vyznačuje tím, že rané události v sekvenci mají mnohem větší význam než události pozdější – moment, který nastane příliš pozdě, již nemusí mít na výsledek žádný vliv, i kdyby byl za jiných okolností zásadní.

Navrhuje definovat path dependence jako specifickou historickou sekvenci, v níž náhodná počáteční událost spustí deterministický vývoj udržovaný nejen ekonomickými, ale i mocenskými či legitimačními mechanismy. Pro zvýšení analytické přesnosti dále prosazuje používání objektivních kritérií pro identifikaci počátku těchto procesů, a tím chce zabránit vágnímu interpretování historie a metodologickému vracení se do nekonečna (Mahoney, 2000).

Joel Rast (2012) argumentuje, že pro pochopení politických výsledků je klíčové zkoumat, kdy k událostem došlo a jak se různé procesy v čase protnuly, neboť stejné příčiny mohou vést k dramaticky odlišným důsledkům právě v závislosti na svém časovém pořadí v rámci historického řetězce.

Propojení path dependence a gender mainstreamingu vysvětluje, proč je gender mainstreaming v praxi často vnímán jako technokratický nástroj, který depolitizuje genderovou nerovnost. Pokud se gender mainstreamingu pouze mechanicky přidá k existujícím pravidlům, aniž by se změnila hluboká vnitřní logika instituce, zůstává jeho transformační potenciál nenaplněn (Kataeva et al., 2024, s. 2–4).

1.3 Gender mainstreaming

Gender mainstreaming je strategický přístup k prosazování rovnosti žen a mužů, který je použitelný horizontálně napříč všemi oblastmi politiky, nejen ve specifických programech zaměřených na ženy. Před přijetím jakéhokoli rozhodnutí by měla být provedena analýza jeho dopadů na ženy a muže. Cílem gender mainstreamingu je transformace institucí a procesů, které vytvářejí a udržují nerovnosti (Verloo, 2001, s. 2–3; Shortall, 2014, s. 718; Caywood & Darmstadt, 2024, s. 1).

Gender mainstreaming představoval reakci na přetrvávání strukturálních nerovností, které předchozí strategie rovného zacházení a příležitostí nedokázaly plně odstranit. Byl definován vágně, aby vyhovoval různým zájmům – od demokratické legitimity až po ekonomickou efektivitu a optimální využití lidských zdrojů (Jacquot, 2015, s. 58, 89–90).

Evropská unie se v průběhu desetiletí vyvinula v klíčového aktéra, který zásadním způsobem formuje genderové vztahy a normativní představy o rovnosti napříč svými členskými státy. První zmínka o rovnosti se nachází již v Římské smlouvě z roku 1957, je však omezena pouze na článek o rovném odměňování a byla motivována ekonomikou, jelikož šlo o zabránění narušení hospodářské soutěže a znevýhodnění států (zejména Francie), které už princip rovného odměňování zavedly ve své národní legislativě. K obratu a intenzifikaci genderové agendy došlo v 70. letech 20. století, kdy byl přijat sociální program, který vyústil v přijetí klíčových směrnic o rovném odměňování, o rovném zacházení v přístupu k zaměstnání a o sociálním zabezpečení (Kantola, 2010, s. 26–27, 30–32; European Commission, 2020). Klíčovou roli sehrál Evropský soudní dvůr, a to prostřednictvím případu Defrenne[1], který měl revoluční dopad na postavení žen a interpretaci práva na stejnou odměnu za stejnou práci v celém Evropském společenství (Warner, 1984, s. 147–148).

Zlomovým okamžikem pro prosazování gender mainstreamingu jako politické strategie byla Čtvrtá konference o ženách konaná v Pekingu v září 1995. Nejenže zajistila tomuto konceptu mezinárodní legitimitu, ale zároveň vytvořila tlak na evropské instituce, aby přijaly ambicióznější závazky (Abels & Mushaben, 2012, s. 137; Jacquot, 2015, s. 10–11; Caywood & Darmstadt, 2024, s. 1). K úspěchu přispělo i rozšíření EU o severské země s tradicí rovnostářských politik a nástup Santerovy komise, která se pod tlakem Evropského parlamentu zavázala učinit z genderové rovnosti prioritní téma (Jacquot, 2015, s. 70–71). Amsterodamská smlouva z roku 1997 z rovnosti žen a mužů

[1] Jedná se o soudní spory u Evropského soudního dvora, které iniciovala belgická letuška Gabrielle Defrenne proti letecké společnosti Sabena, kvůli nerovným platovým odměnám a povinnosti žen odejít o 15 let dříve do důchodu. Výsledkem byly tři rozsudky, které se týkaly penzijního systému, kompenzaci za nižší mzdy a rovnosti v pracovních podmínkách a věku odchodu do důchodu. Evropský soudní dvůr ovšem rozhodl, že článek 119 (základní právní rámec pro uplatňování zásady rovného odměňování mužů a žen v rámci Evropského hospodářského společenství) se vztahuje pouze na odměňování, nikoliv na obecné pracovní podmínky (Warner, 1984, s. 148–150).

učinila základní princip demokracie v EU a zavedla povinnost integrovat genderovou perspektivu do všech oblastí politiky (Kantola, 2010, s. 13–14; European Commission, 2020).

V roce 2016 přijala Evropská unie Genderový akční plán II[2] pro období 2016–2020 a prostřednictvím Listiny základních práv potvrdila záruky rovnosti v zaměstnání a odměňování. V roce 2018 se pozornost přesunula k dlouhodobým strategiím a bezpečnosti, EU představila svůj Strategický přístup k agendě Ženy, mír a bezpečnost, což reflektovalo rostoucí potřebu integrovat genderovou perspektivu do mezinárodních mírových procesů a řešení konfliktů. V roce 2020 představila EU Strategii pro rovnost pohlaví 2020–2025 spolu s navazujícím Genderovým akčním plánem III (Sawer et al., 2023, s. 22–23).

Zatímco v 90. letech byl gender mainstreaming vnímán jako nástroj pro rychlou transformaci, po 25 letech jej odborná komunita vnímá spíše jako „pomalou revoluci" – neustálou a konzistentní práci směřující k genderové spravedlnosti (Caywood & Darmstadt, 2024, s. 2).

Evropská unie prosazuje dvojí strategii, která kombinuje gender mainstreaming s cílenými opatřeními ve prospěch žen (European Commission, 2020). Reálná implementace této strategie ovšem vykazuje značné deficity, proto bývá často označována za „prázdnou rétoriku". Důvody jsou následující:

a) často není jasně definováno, čeho má být dosaženo;

b) kvůli technokratickému přístupu ztrácí gender mainstreaming svůj transformační cíl;

c) v praxi mají ekonomické a jiné důležité cíle téměř vždy přednost;

d) gender mainstreaming má slabé zastání, roztříštěnou odpovědnost a chybí mu silní političtí aktéři.

(Shortall, 2014, s. 719–720; Shortall & Marangudakis, 2024, s. 308–309, 312)

[2] Předcházel mu Genderový akční plán pro období 2010–2015 (European Commission, 2010, s. 4).

Přijetí strategie gender mainstreamingu lze vysvětlit prostřednictvím faktorů teorie sociálních hnutí, konkrétně pomocí politických příležitostí (např. vliv skandinávských zemí), mobilizačních struktur v podobě sítí expertů a aktivistek v rámci EU a zejména prostřednictvím strategického rámování, tedy schopnosti prosadit genderová témata tak, aby odpovídala cílům konkrétních institucí (Pollack & Hafner-Burton, 2000, s. 432–435).

Úspěch implementace v jednotlivých sektorech závisí také na tom, do jaké míry rámec gender mainstreamingu rezonuje s dominantní organizační kulturou konkrétních generálních ředitelství – v intervenčních oblastech, jako jsou strukturální fondy či zaměstnanost, bylo přijetí plynulejší, v technokratických či neoliberálních sektorech (např. hospodářská soutěž) naopak naráží na institucionální odpor. K překonání této rezistence zastánci gender mainstreamingu často strategicky rámují genderovou nerovnost nikoliv jako otázku sociální spravedlnosti, ale jako prostředek k dosažení hospodářské efektivity (tamtéž, s. 439–440). Absence viditelných výsledků v důsledku path dependence může vést k demotivaci, a to dále oslabuje politickou vůli ke změně a upevňuje stávající stav (Kataeva et al., 2024).

Gender mainstreaming je v teorii ambiciózní strategií pro dosažení skutečné genderové rovnosti prostřednictvím systémových změn. Navzdory těmto snahám však v praxi EU převládá spíše integrační přístup, který doplňuje genderové hledisko do stávajících politických paradigmat namísto transformativního přístupu *agenda-setting*, který by vyžadoval přehodnocení samotných cílů a hodnot unijní politiky (Pollack & Hafner-Burton, 2000, s. 452).

1.4 Koncept genderové marginalizace

Koncept genderové marginalizace v odborné literatuře není přesně definován. Pro potřeby této práce je proto vymezen jako systematické a přetrvávající znevýhodnění žen v přístupu k moci, zdrojům a rozhodovacím procesům. Vychází z analýzy strukturálních nerovností mezi pohlavími, které jsou hluboce zakořeněny v institucionálních, politických a společenských procesech.

Tento rámec ovlivňuje, kdo má přístup k rozhodovacím pozicím, jaká témata jsou považována za relevantní a jak jsou formulovány politické priority. Ženy tak často zůstávají symbolicky začleněné, ale prakticky marginalizované – jejich přítomnost v institucích EU nemusí automaticky znamenat možnost reálného ovlivnění politik.

Analýza genderové marginalizace bude probíhat prostřednictvím čtyř faktorů: na institucionální rovině práce zkoumá reprezentaci žen v rozhodovacích strukturách a uplatňování gender mainstreamingu v klíčových dokumentech. Na funkcionální rovině se pak jedná o přístup k výrobním prostředkům a jejich řízení a přístup k finančním možnostem a podpoře.

1.4.1 Faktory genderové marginalizace

1.4.1.1 Reprezentace žen v rozhodovacích strukturách

Reprezentace žen v rozhodovacích strukturách představuje klíčový ukazatel institucionální rovnosti. Zastoupení žen v orgánech odpovědných za tvorbu a implementaci politik odráží reálné rozložení moci a míru jejich vlivu na veřejné rozhodování. Genderová nerovnost v reprezentaci může vést k reprodukci politik, které nerespektují potřeby žen (Verloo, 2007, s. 287–288, 296).

Zastoupení žen v politických a rozhodovacích procesech představuje zásadní analytický pilíř, a to zejména prostřednictvím rozdílu mezi deskriptivní a substantivní reprezentací. Deskriptivní reprezentace se zaměřuje na složení politických institucí a zkoumá, do jaké míry tyto orgány fungují jako demografický odraz populace – klíčová je zde fyzická přítomnost zástupců a zástupkyň v institucích. Substantivní reprezentace reflektuje samotnou podstatu politického mandátu, tedy jednání za zájmy a potřeby reprezentovaných (Celis & Childs, 2008, s. 419; Lombardo & Meier, 2016, s. 3–4).

Obě tyto složky jsou propojené, přítomnost žen je nezbytným cílem sama o sobě a nadto vytváří podmínky pro prosazování zájmů žen. Předpokládá se, že ženy se společnou sociální zkušeností a perspektivou budou s větší pravděpodobností prosazovat zájmy žen, ale není to automatickou zárukou (Celis & Childs, 2008, s. 419).

Ačkoliv se v institucích EU podařilo dosáhnout vysokého zastoupení žen, jejich kariéry vykazují známky genderové dělby práce. Ženy jsou častěji koncentrovány v takzvaných feminních oblastech, jako je kultura, vzdělávání, sociální věci nebo zdravotnictví. Vlivné posty jsou stále neúměrně častěji obsazovány muži (Fortin-Rittberger, 2024, s. 187, 191–192).

Tato práce pracuje jak s nejvyšší politickou úrovní reprezentovanou ministerstvem a Švédskou zemědělskou radou, tak s regionální úrovní, na níž působí odbory zabývající se zemědělstvím a venkovem v jednotlivých krajích.

1.4.1.2 Uplatňování gender mainstreamingu v klíčových dokumentech

Zkoumání toho, jakým způsobem je princip gender mainstreamingu začleněn do klíčových dokumentů, umožňuje posoudit, nakolik se deklarované závazky EU, členských států či jiných subjektů promítají do konkrétních opatření, která mají reálný dopad v praxi. Prostřednictvím tohoto faktoru lze také posoudit, zda klíčové dokumenty vytváří podmínky pro snižování nerovností, nebo zda naopak přispívají k jejich přetrvávání.

V této práci bude zkoumán švédský národní strategický plán pro SZP. Strategické plány v rámci Společné zemědělské politiky představují klíčové nástroje, jejichž prostřednictvím členské státy EU implementují unijní cíle na národní úrovni. Je na ně nahlíženo jako na zásadní mechanismy pro uplatňování gender mainstreamingu. Začlenění genderové perspektivy do strategických plánů není vnímáno pouze jako naplňování sociální spravedlnosti, ale jako nezbytný předpoklad pro zvýšení efektivity samotných zemědělských programů (Streimikis & Kyriakopoulos, 2024, s. 335).

1.4.1.3 Přístup k výrobním prostředkům a jejich řízení

Přístup k výrobním prostředkům a jejich řízení odráží, do jaké míry mají ženy možnost vlastnit, kontrolovat a spravovat zdroje nezbytné pro výkon ekonomické činnosti. Tento faktor přitom zahrnuje jak formální vlastnická práva, tak faktickou schopnost o těchto zdrojích samostatně rozhodovat. Nerovný přístup k výrobním prostředkům nepředstavuje pouze ekonomický problém, ale odráží širší mocenské vztahy, které determinují postavení žen ve společnosti.

Pro účely této práce je faktor vymezen jako přístup žen k půdě a vedení farem. Přístup k půdě a vedení farem je jednou z hlavních oblastí, kde v evropském zemědělství zůstávají výrazné rozdíly mezi muži a ženami. Přetrvává zde silně maskulinní struktura vlastnictví, kdy jsou ženy častěji vedlejšími pracovními silami, zatímco muži jsou hlavními vlastníky (Streimikis & Kyriakopoulos, 2024, s. 336). V EU provozují ženy přibližně 30 % zemědělských farem a tvoří asi 35 % pracujících v tomto sektoru (Fanelli, 2022, s. 1–2).

Tento faktor je zásadní, protože:

a) vlastnictví půdy je klíčovým předpokladem možnosti čerpat dotace ze SZP;

b) to, kdo je ve vedení podniku určuje, kdo má přístup k finančním prostředkům;

c) strukturální bariéry v přístupu žen k půdě přímo přispívají k jejich ekonomické marginalizaci.

(Abels & Mushaben, 2012, s. 128, 140; Shortall, 2014, s. 722, 724; Streimikis & Kyriakopoulos, 2024, s. 336)

Přístup k půdě a k vedení zemědělského podniku je jedním z nejdůležitějších faktorů ekonomické a sociální emancipace žen v rurálních oblastech, takže pokud zde nedojde k zásadní změně, zůstane genderový mainstreaming v zemědělství pouze formální změnou bez hlubšího dopadu (Shortall, 2014).

1.4.1.4 Přístup k finančním možnostem a podpoře

Přístup k finančním možnostem a podpoře odráží, do jaké míry mají ženy rovný přístup k ekonomickým nástrojům, které jim umožňují rozvíjet a udržovat svou ekonomickou činnost. Finanční zdroje přitom představují jeden z klíčových předpokladů ekonomické samostatnosti, přičemž jejich nerovné rozdělení může prohlubovat již existující genderové nerovnosti. Samotná existence finančních mechanismů nezaručuje jejich rovnocenné využívání, pokud strukturální či institucionální bariéry faktický přístup žen omezují.

Distribuce finančních prostředků je jedním z hlavních nástrojů SZP. Přístup k dotacím určuje, kdo má možnost rozvíjet farmu, investovat a udržovat ekonomickou stabilitu. Pokud ženy čerpají dotace v nižší míře nebo k nim mají horší přístup, odráží to nejen ekonomickou, ale i institucionální nerovnost (Shortall & Marangudakis, 2024, s. 315–316).

Podle Evropské komise jsou platby genderově neutrální, protože jsou určeny farmářům bez ohledu na pohlaví. Některé zdroje ovšem toto tvrzení kritizují jako ignorování strukturální reality, kde jsou zdroje rozděleny nespravedlivě již od počátku. Systém dotací v EU je nastaven tak, že finanční prostředky plynou k těm, kteří půdu vlastní nebo na ní hospodaří. Dále také dotace většinou získají farmy větší rozlohy. Odhaduje se, že 80 % rozpočtu SZP na přímé platby končí u 20 % největších farem, které vedou primárně muži. Ženské farmy jsou všeobecně menší a generují nižší příjmy (European Court of Auditors, 2020, s. 5; Shortall & Marangudakis, 2022, s. 747, 750–751).

Tyto čtyři analytické faktory společně umožňují komplexně zachytit, kde v rámci SZP vzniká genderová marginalizace, jakými mechanismy se reprodukuje a jak se projevuje v praxi na národní úrovni, konkrétně ve Švédsku.

2 Institucionální rámec a genderová dimenze Společné zemědělské politiky

Tato kapitola si klade za cíl představit institucionální rámec SZP a zasadit jej do genderové perspektivy. V první části je pozornost věnována historickému vývoji SZP a jejím aktuálním cílům s důrazem na to, jak byla otázka rovnosti žen a mužů reflektována, či naopak nereflektována v této politice. Druhá část se zaměřuje na konkrétní mechanismy genderové marginalizace a zkoumá strukturální příčiny přetrvávající nerovnosti žen v evropském zemědělství.

Společná zemědělská politika představuje jednu z nejstarších a nejrozsáhlejších politik Evropské unie. Od svého vzniku prošla řadou zásadních reforem, které reflektovaly proměny evropské ekonomiky, environmentální výzvy a tlak na efektivnější využívání prostředků ze společného rozpočtu.

Institucionální nastavení, redistribuční mechanismy a historický vývoj SZP zásadně ovlivňují podobu zemědělského sektoru, strukturu venkova i socioekonomické postavení aktérů, kteří v tomto prostoru působí. Protože je SZP tradičně analyzována především z ekonomického, environmentálního nebo rozpočtového hlediska, její genderová dimenze zůstává dlouhodobě spíše na okraji odborné i politické debaty. Otázka, jak jsou v rámci této politiky konstruovány role mužů a žen, jak jsou distribuovány zdroje a jaké institucionální mechanismy přispívají k reprodukci nerovností, je přitom klíčová pro pochopení širších strukturálních dopadů tzv. evropského policy-makingu.

2.1 Historický vývoj a aktuální cíle SZP z genderové perspektivy

Složitost politiky SZP je dána jejím historickým nastavením a dramatickými změnami, kterými prošla. V reakci na poválečný stav zahájilo šest zakládajících států Evropských společenství integraci zemědělského sektoru. Cílem bylo vyřešit tehdejší strukturální problémy, jako potravinová nesoběstačnost, příjmová nerovnost a nejednotné vnitrostátní politiky (Giuliani & Baron, 2023, s. 71).

Základy SZP byly nakonec položeny v roce 1957 v Římských smlouvách a oficiálně byla ustavena v roce 1962 s jasně definovanými prioritami – zvýšení produktivity, zajištění odpovídající životní úrovně zemědělcům, zajištění plynulého zásobování, stabilizací trhů, vytvoření bezpečného dodavatelského řetězce nabízejícího rozumné ceny a harmonizací pravidel hospodářské soutěže (tamtéž, s. 71–72).

SZP byla postavena na modelu rodinné farmy, kterou prostupoval hluboce zakořeněný patriarchální řád. Půda se dědila primárně v mužské linii a muž jako hlava hospodářství kontroloval nejen majetek, ale také práci své manželky. Ženám tak připadala role, která byla společensky neviditelná a byla považována za pouhou doplňkovou a neplacenou činnost. Právě tato práce ale nesla značnou část nákladů poválečné restrukturalizace evropského zemědělství. Systém dotací a sociálních schémat tehdejšího státu blahobytu tuto nerovnováhu dále prohluboval, jelikož finanční podpora byla směřována mužům jako oficiálním vedoucím podniků, čímž genderová slepota zemědělské politiky dostala institucionální podobu (Abels & Mushaben, 2012, s. 127–128, 130).

Obrat nastal v 80. letech, kdy ženské organizace (např. Ženský výbor COPA) začaly zpochybňovat toto uspořádání a usilovat o právní uznání profesního statusu farmářek. Důležitým milníkem bylo setkání v italském Gradu v listopadu 1982, který na základě zjištění prvního unijního průzkumu právního postavení žen v zemědělství vyzval k vytvoření samostatné směrnice, která by redefinovala status farmářek z „manželek“ na rovnocenné „partnerky“ s vlastními majetkovými právy, přístupem k odbornému vzdělávání a ochranou v mateřství (tamtéž, s. 132–133). To vedlo v roce 1986 k přijetí směrnice Rady Evropských společenství *o uplatňování zásady rovného zacházení pro muže a ženy samostatně výdělečně činné, včetně oblasti zemědělství*. Tento dokument definoval zásadu rovného zacházení jako vyloučení jakékoli diskriminace na základě pohlaví. Klíčovým přínosem této směrnice bylo uznání znevýhodnění žen na rodinných farmách pracujících bez oficiálního profesního statusu. Členské státy tak musely přezkoumat podmínky pro uznání jejich práce a zajistit přístup k dobrovolnému sociálnímu zabezpečení (Rada Evropských společenství, 1986). Tato směrnice je ale kritizována jako příliš slabá a v praxi se téměř nic nezměnilo (Abels & Mushaben, 2012, s. 134).

V 90. letech se pod tlakem mezinárodního obchodu začala SZP transformovat. Došlo k přechodu od tradičního „zemědělského sociálního státu“ k novému režimu „environmentálního liberalismu“ (tamtéž, s. 128). Agenda 2000 vytvořila druhý pilíř SZP, který se věnoval rozvoji venkova. Cílem bylo zvýšení konkurenceschopnosti zemědělství, zajištění alternativních zdrojů příjmů ve venkovských oblastech a silnější sociální soudržnost (Giuliani & Baron, 2023 s. 79). S touto agendou se aspekt genderu poprvé zahrnuje do mechanismů SZP. Zmiňuje problematiku genderu ve dvou rovinách – jako obecný cíl a jako specifickou oblast podpory, například podporou projektů zahajovaných a prováděných ženami (Rada Evropských společenství, 1999, s. 394, 396). Ženy začaly být prezentovány jako venkovské podnikatelky, které jsou způsobilé v oblasti agroturistiky, řemesel a místních služeb, tímto však byly odsunuty do doplňkového sektoru služeb. Zde mohly dostat podporu například z programu LEADER, fungujícího od roku 1991. Tento vývoj sice ženám přinesl nové možnosti výdělku, ale zároveň přispěl k segregaci trhu práce. Zatímco ženy byly směřovány do doplňkového sektoru služeb, muži zůstali dominantními aktéry v tradičním zemědělství (Abels & Mushaben, 2012, s. 139–143).

Program rozvoje venkova, který skončil v roce 2006, byl prvním, který měl obsahovat závazek k gender mainstreamingu, v praxi ale selhal. Neposkytoval genderová hodnocení v rámci předběžných evaluací budoucích národních plánů, nevyužíval ukazatele rozdělené podle pohlaví, nezveřejňoval informace o genderovém složení výborů a nepřinášel žádné obecné informace o tom, jaké pokusy o podporu rovnosti byly vlastně podniknuty (Shortall, 2014, s. 723). Navázal na něj Program rozvoje venkova pro období 2007–2013, který výslovně zahrnoval závazek k rovnosti žen a mužů. Tento závazek měl být začleněn do všech fází provádění programu – do návrhu, implementace, monitorování a hodnocení (Rada Evropské unie, 2005, s. 2, 10). I tomuto programu ovšem chyběly konkrétní cíle, úkoly a způsoby, jakými mělo být rovnosti dosaženo (Shortall, 2014, s. 723).

Reforma z roku 2013 pro období 2014–2020 představovala zásadní posun k integrovanějšímu a globálnějšímu přístupu. Navázala na tzv. Health Check z roku 2008, který měl kontrolovat stav SZP. Klíčovým prvkem byla konsolidace obou pilířů, která umožnila členským státům vyšší flexibilitu při přesouvání finančních prostředků

mezi přímými platbami a rozvojem venkova (European Commission, 2013; European Parliament, 2023). Tato reforma integruje otázku rovnosti prostřednictvím možnosti vytvoření specifické strategie členských států pro venkovské oblasti, konkrétně zahrnout do svých programů rozvoje venkova tematické podprogramy zaměřené na ženy ve venkovských oblastech. Pokud se tak členský stát rozhodne, musí vypracovat analýzu SWOT, určit potřeby a zajistit propagaci takového programu (Evropský parlament & Rada EU, 2013, s. 2, 4, 15, 58).

Poslední významnou změnou bylo přijetí Zelené dohody pro Evropu. Ta si klade za cíl stát se do roku 2050 prvním klimaticky neutrálním kontinentem prostřednictvím transformace evropské ekonomiky, energetiky a dopravy a průmyslu za účelem udržitelnější budoucnosti. Jedná se o iniciativu předsedkyně Evropské komise Ursuly von der Leyen z roku 2019, která tak odpověděla na výzvy občanů k přijetí opatření v oblasti klimatu (The European Green Deal, n.d.). Ve strategii Zelené dohody pro Evropu je sice zmíněno, že transformace musí být přínosná mimo jiné také pro sociální cíle a nikdo nesmí být opomenut, ale hledisko genderu nebo rovnosti tam explicitně uvedeno není (European Commission, 2019). Přitom je prokázáno, že klimatická změna není genderově neutrální a ženy a muži jsou dopady klimatických změn ovlivňování odlišně, a zároveň na klima odlišným způsobem působí (European Institute for Gender Equality, 2024, s. 4). Tento proces je doprovázen významným posunem v rovnováze moci, kdy do tradičně autonomní zemědělské politiky stále silněji zasahují environmentální resorty. To vede k nutnosti balancovat mezi rostoucími ekologickými nároky, omezenými rozpočtovými zdroji a rizikem ztráty politické autority (Hirasawa, 2022, s. 27).

Aktuální plán pro SZP na období 2023–2027 představuje zásadní změnu paradigmatu směrem k modelu orientovanému na výkonnost. Hlavní posun spočívá v přenesení odpovědnosti na členské státy, které prostřednictvím svých národních strategických plánů definují specifické cesty k dosažení společných unijních cílů (European Council, 2021). Tento plán je definován zejména povinným vyčleněním alespoň 25 % přímých plateb na ekoschémata[3] a minimálně 35 % prostředků

[3] klima, životní prostředí, dobré životní podmínky zvířat

z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova pro opatření v oblasti životního prostředí a klimatu (Evropský parlament & Rada EU, 2021, s. 80, 82). Reforma poprvé v historii integruje také sociální kondicionalitu, která podmiňuje vyplácení dotací dodržováním evropských standardů v oblasti pracovního práva a bezpečnosti práce (European Council, 2021).

V tomto období má SZP cíle v 10 hlavních oblastech, které jsou základem pro národní strategické plány jednotlivých členských států. Těmito cíli jsou potravinový hodnotový řetězec, změna klimatu, péče o životní prostředí, krajina, generační obměna, venkovské oblasti, potraviny a zdraví, znalosti a inovace, spravedlivý příjem a konkurenceschopnost (Evropská komise, n.d.).

V rámci reforem pro období 2023–2027 bylo dohodnuto zahrnutí specifického cíle na podporu genderové rovnosti a účasti žen v zemědělství. Jedná se o první zařazení genderové rovnosti mezi hlavní specifické cíle SZP od jejího vzniku. Členské státy musí posoudit situaci žen v zemědělství a zabývat se tím ve svých národních strategických plánech. Pokrok pak musí měřit pomocí definovaných ukazatelů (Evropský parlament & Rada EU, 2021, s. 6, 19, 28; Evropský účetní dvůr, 2021, s. 53). Pro členské státy ovšem nejsou zavedeny žádné sankce, pokud tento cíl nebudou naplňovat. Gender je tak do politiky pouze formálně vložen, ale není do ní integrován, to omezuje reálný dopad v praxi (SWIFT Project, 2025, s. 1). Ačkoliv první výsledky popsané ve zprávě Evropské komise (2025) naznačují určitý posun, je strategie SZP pro období 2023–2027 kritizována. Namísto hluboké transformace došlo pouze k přidání nových pravidel o rovnosti k původnímu rámci, který zůstává ve svém jádru nezměněn a nadále znevýhodňuje ženy. Většina ustanovení týkajících se genderu se nachází v nezávazných částech, které jsou často nepovinné a zaměřují se spíše na sběr dat než na samotnou implementaci změn. Přestože byla rovnost žen a mužů nově zařazena mezi specifické cíle SZP, politika jako celek zůstává i nadále genderově slepá (Diamanti et al., 2026, s. 3, 10).

Podle Strategického dialogu o budoucnosti zemědělství EU (European Commission, 2024) by mělo dojít ke komplexní transformaci evropského zemědělství na systém, který je *ekonomicky ziskový, environmentálně udržitelný a sociálně*

zodpovědný. Zemědělství by se mělo stát moderní a žádanou profesí, čímž by měl klesnout průměrný věk farmářů a zvýšit se podíl žen v odvětví. Všichni pracovníci by měli mít přístup k plnohodnotnému sociálnímu zabezpečení, jako je nemocenská nebo mateřská dovolená. Tím by se měla zmenšit i míra nerovnosti ve venkovských oblastech. Na tento Strategický dialog odkazovala i předsedkyně Evropské komise Ursula von der Leyen ve svém pověřovacím dopise (2024) pro Christopha Hansena, aktuálního komisaře pro zemědělství a potraviny. Dále také žádala, aby jeho kabinet zajistil genderovou (a geografickou) rovnováhu.

2.2 Genderová marginalizace v SZP

Genderová marginalizace ve SZP je výsledkem dlouhodobě institucionalizovaných struktur, které reflektují historicky maskulinizovanou představu zemědělství jako mužského sektoru. Nastavení mechanismů jako vazba přímých plateb na vlastnictví půdy spolu s nedostatečnou implementací gender mainstreamingu přispívají k reprodukci existujících nerovností. Ženy zůstávají v mnoha případech neviditelnými aktérkami rodinných farem, jejich práce je podhodnocena a jejich zastoupení v rozhodovacích strukturách omezené.

Venkovské oblasti v Evropě čelí genderově selektivní migraci, kdy venkov opouští výrazně více žen než mužů. Tento proces vede k demografické nerovnováze a brání sociálnímu i ekonomickému rozvoji regionů. Ženy odcházejí kvůli hledání kvalitnějších pracovních míst a lepších vzdělávacích příležitostí (Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2019, s. 9, 12–13).

2.2.1 Institucionální nastavení SZP jako strukturální zdroj nerovností

SZP je historicky vybudována na závazku chránit rodinné hospodaření, které je však v evropském kontextu postaveno na patriarchálních základech. Tento model automaticky předpokládá mužské dědictví a konstruuje zemědělství jako maskulinní odvětví. Dědictví půdy je označováno za největší bariéru, která brání ženám vstoupit do zemědělství a v budování profesní kariéry v tomto sektoru. Nerovnosti vznikají již v dětství možných dědiců farmy, kdy chlapci jsou vedeni k obsluze těžké techniky a získávají praktické dovednosti, zatímco dívky jsou často směřovány k sekundárním či

pomocným pracím (Shortall, 2014, s. 722; Sutherland et al., 2023, s. 516, 528). Zemědělské politiky tak cílí na farmu jako celek, aniž by braly v potaz mocenské vztahy uvnitř farmářské rodiny. Tento nerovný přístup k majetku je klíčovým faktorem, který formuje maskulinní identitu zemědělství (Wiener & Diez, 2009, s. 190; Abels & Mushaben, 2012, s. 128, 130, 143).

SZP přijala definici zemědělce jako muže, čímž zneviditelnila práci žen, která byla klasifikována jako „neproduktivní“ nebo „pomocná“, přestože právě tato neplacená práce umožnila poválečnou restrukturalizaci evropského zemědělství. Tyto struktury se historicky bránily uznání profesního statusu manželek, protože by to ohrozilo jednotu farmy a vedlo k požadavkům na dělení majetku nebo zisku (Abels & Mushaben, 2012, s. 127, 130, 136, 153; Shortall, 2014, s. 725; Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2019, s. 13, 52). I oficiální dokumenty EU upevňují stereotypy týkající se SZP, a to odkazováním na zemědělce v mužském rodě („his own animals, his aid entitlements, …“) (Shortall & Marangudakis, 2022, s. 751).

Problém nastavení SZP spočívá ve vnímání zemědělství primárně jako hospodářského sektoru místo povolání. Zatímco jiná povolání podléhají dohledu DG EMPLOYMENT, který monitoruje rovnost a řeší bariéry pro ženy, zemědělství spadá pod DG AGRI, kde podobný dohled nad pracovními podmínkami stále chybí (tamtéž, s. 746, 748).

Dalším problémem je absence závazné legislativy srovnatelné s tou, kterou EU uplatňuje v odvětvích jako je věda, technologie, inženýrství a matematika, kde jsou konkrétní opatření k řešení genderové nerovnosti právně zakotvena, zatímco v zemědělském sektoru podobný rámec zcela chybí. Tato absence legislativy vede k různorodosti členských států v dosahování genderové rovnosti a slepému rozdělování přímých plateb (tamtéž, s. 748, 754, 760). Situaci dále komplikuje skutečnost, že stanovené cíle SZP jsou pouze nezávazné. Členské státy jsou tak k řešení těchto nerovností pouze vybízeny, nikoliv právně vázány (Diamanti et al., 2026, s. 5). Některé orgány dokonce přímo uvedly, že by se rovností vážně zabývaly pouze tehdy, pokud by to byla zákonná povinnost (European Commission, 2026c, s. 11).

Nerovnostem v SZP se věnuje také Strategie pro rovnost žen a mužů. V období 2020–2025 kladla důraz na využití financování v rámci SZP ke zvýšení podnikatelských schopností žen a posílení jejich účasti na rozhodování. Pro efektivní čerpání prostředků měly členské státy zavést vnitrostátní strategický rámec pro rovnost žen a mužů (Evropská komise, 2020, s. 18–19).

Nová Strategie pro rovnost žen a mužů pro období 2026–2030 navrhuje možnost, aby členské státy poskytovaly podporu na služby pro pomoc farmářům, které by umožnily zemědělcům čerpat rodičovské dovolené a pracovní volno z rodinných důvodů. Evropská komise v letošním roce u příležitosti Mezinárodního dne žen spustila novou platformu s názvem Women in Farming[4], která je zaměřená na ženy v zemědělství a má řešit výraznou genderovou nerovnováhu v tomto odvětví a sloužit jako prostor pro dialog, výměnu zkušeností a spolupráci. Evropská komise vidí implementaci příštího víceletého finančního rámce (pro roky 2028–2034) jako dobrou příležitost pro upevnění gender mainstreamingu v rozpočtu EU (European Commission, 2026a; European Commission, 2026d). Mohl by to být způsob, jak se přesunout od „měkkých opatření“ ke konkrétním rozpočtovým a legislativním nástrojům.

Nové cíle SZP v oblasti genderové rovnosti byly pouze navrstveny na starý, nezměněný politický rámec zaměřený na růst a produktivitu (Diamanti et al., 2026, s. 3). Kritickou reflexi aktuálního stavu začleňování gender mainstreamingu do SZP přinesla zvláštní zpráva Evropského účetního dvora z roku 2021, ta se konkrétně zaměřila na přímé platby zemědělcům poskytované z Evropského zemědělského záručního fondu v předcházejícím programovém období. Hlavní zjištění jsou následující:

a) Přímé platby zemědělcům v rámci Evropského zemědělského záručního fondu, které tvoří největší část SZP, jsou označovány za „genderově slepé“. Nařízení

[4] Spuštění této platformy je obzvláště aktuální, jelikož Organizace spojených národů vyhlásila rok 2026 Mezinárodním rokem farmářek. Cílem je zdůraznit nezastupitelnou roli farmářek při utváření a udržování zemědělsko-potravinářských systémů, zvýšit povědomí o rozmanitých a zásadních rolích farmářek a prezentovat opatření, která mají genderové nerovnosti překonat. Hlavním cílem je pak vytvořit takové podmínky, aby měly zemědělkyně skutečný přístup k příležitostem a podpoře nezbytným pro jejich uplatnění a prosperitu (Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2026, s. 4).

pro období 2014–2020 *nezohledňuje hledisko rovnosti žen a mužů a omezuje schopnost členských států tak činit*. Členský stát téměř nemá pravomoc změnit způsob rozdělování dotací, jelikož to stanovuje EU navrhovanými právními předpisy.

b) Evropská komise věnovala genderové analýze SZP malou pozornost. Chybí statistiky rozdělené podle pohlaví o příjmech domácností zemědělců, vlastnictví půdy i o samotných příjemcích přímých plateb z Evropského zemědělského záručního fondu. Na rozdíl od jiných priorit SZP ani neuváděla odhady finančního přínosu rovnosti žen a mužů. Do dalšího období (2021–2027). Komise navrhla údaje o příjemcích rozdělené podle pohlaví systematicky shromažďovat.

(Evropský účetní dvůr, 2021)

V závěru zprávy je uvedeno, že pro odstranění nerovností v zemědělství je nezbytné provádět důsledné genderové analýzy rozdělování příjmů a jejich souvislosti s vlastnictvím půdy (tamtéž). O to žádal i Evropský parlament ve svém usnesení o ženách a jejich úloze ve venkovských oblastech (2017, s. 19, 21). Dále zpráva doporučuje vytvořit tematické programy zaměřené na ženy a vypracovat evropskou chartu pro zemědělkyně, která *bude definovat a identifikovat přímé a nepřímé formy diskriminace žen ve venkovských oblastech*.

2.2.2 Ekonomická rovina marginalizace

Ekonomická marginalizace žen v rámci SZP vyplývá z několika konkrétních mechanismů. Prvním mechanismem ekonomické marginalizace žen v rámci SZP je samotné nastavení distribuce finančních prostředků. Většina z nich směřuje do odvětví, kde jsou ženy podreprezentovány, přičemž podpora je primárně určena vlastníkům farem, kterými jsou v drtivé většině muži[5]. Manželky farmářů a zaměstnankyně tak jsou

[5] Podle poslední aktualizace dat (k 27. 5. 2024) je rozdělení vedoucích farem následující – muži 68,4 % (cca 6,2 milionu), ženy 31,6 % (cca 2,9 milionu) (Eurostat, 2024). Vedoucí farem jsou většinou majitelé farem (Eurostat, 2022). Většina manažerek farem je ve věku nad 65 let, u mladých zemědělců (pod 40 let) je podíl žen ještě nižší než celkový průměr (tamtéž).

tímto systémem financování ignorovány (Abels & Mushaben, 2012, s. 130, 140; Diamanti et al., 2026, s. 6). Kvůli tomuto systému přicházely ženy o sociální jistoty, protože jako „manželky zemědělců“ neměly často vlastní profesní status, nárok na podíl ze zisku ani nezávislé sociální a důchodové pojištění (Abels & Mushaben, 2012, s. 132–134; Shortall, 2014, s. 724; Evropský parlament, 2017, s. 17, 21; Shortall & Marangudakis, 2022, s. 752).

Druhým mechanismem je cenová podpora a přímé platby, kdy původní systém garantovaných cen zvýhodňoval velké vlastníky. Ženy, které půdu vlastní, mají obvykle menší a méně komerčně významné pozemky[6]. Fyzická i ekonomická velikost farem ovládaných muži je v průměru více než dvakrát větší než u farem ovládaných ženami. Přechod k přímým platbám situaci žen zhoršil, protože tyto platby jsou vázány na vlastnictví majetku, nikoliv na práci (Abels & Mushaben, 2012, s. 128, 130; European Institute for Gender Equality, 2017, s. 8; Shortall & Marangudakis, 2022, s. 757–758).

Třetím mechanismem je vytěsňování žen z tradičních zdrojů příjmů. Modernizační snahy totiž vedly k mechanizaci a specializaci zemědělské výroby, a to ženám postupně uzavřelo přístup k oblastem, v nichž tradičně samostatně hospodařily, jako byl přímý prodej vajec, mléka či marmelád. Produkce se stala mužskou prací, zatímco ženy byly odsunuty do role flexibilní pracovní síly nebo pomocných sil v domácnosti (Wiener & Diez, 2009, s. 190).

Čtvrtým mechanismem je upřednostňování obchodních zájmů před rovností. EU dlouhodobě staví tržní cíle na první místo a zemědělský sektor je vnímán jako ekonomická sféra, kde genderová rovnost nemá své místo (Shortall, 2014, s. 717–718, 726). Začleňování gender mainstreamingu se v SZP stalo spíše „technokratickým odškrtáváním políček“ než snahou o skutečnou společenskou změnu (Shortall & Marangudakis, 2024, s. 308; Diamanti et al., 2026, s. 2).

[6] Zatímco ženy tvoří 31,6 % vedoucích farem v EU, disponují pouze 17,2 % půdy (Eurostat, 2026). Průměrná výměra farmy spravované ženou je tedy výrazně nižší než v případě mužů.

2.2.3 Reprezentace a rozhodování

Navzdory deklarovaným politickým závazkům EU k začleňování hlediska rovnosti žen a mužů do svých politik zůstávají rozhodovací procesy v oblasti SZP i nadále nevyrovnané. Nízké zastoupení žen v klíčových institucích svědčí o tom, že formální prohlášení dosud nejsou reflektovány ve skutečné proměně mocenských struktur. Genderová nerovnost v rozhodování tak představuje jednu z příčin reprodukce strukturálních nerovností, neboť politická rozhodnutí přijímaná bez dostatečného zastoupení žen jen obtížně reflektují jejich specifické potřeby.

Jedním z klíčových aktérů zapojených do tvorby a projednávání zemědělské politiky na úrovni Evropského parlamentu je Výbor pro zemědělství a rozvoj venkova (AGRI). Výboru aktuálně předsedá Veronika Vrecionová a ženy v něm představují 16 z celkových 49 členů, tedy necelou třetinu členů (Evropský parlament, n.d.). Nerovnováhu můžeme pozorovat také při rozdělení klíčových legislativních rolí při přípravě reforem SZP. Při reformě z roku 2013 nebyla mezi hlavními zpravodaji žádná žena a podíl stínových zpravodajek tvořil 25 % všech stínových zpravodajů, zatímco u reformy v roce 2021 se počet zpravodajek zvýšil na jednu a zastoupení stínových zpravodajek vzrostlo na 33 % (Bas-Defossez & Pagnon, 2021, s. 4). Podobná genderová nerovnost je patrná v Radě EU, konkrétně v Radě pro zemědělství a rybolov (AGRIFISH), které od roku 2013 předsedalo pouze 22 % žen.

Dalším klíčovým aktérem je Evropská komise, kde post komisaře pro zemědělství zastávala historicky pouze jedna žena (tamtéž, s. 5). Byla jí dánská politička Mariann Fischer Boel, která tuto funkci vykonávala v letech 2001–2004 (European Commission, n.d.). Generální ředitelství pro zemědělství a rozvoj venkova (DG AGRI) nejenže aktuálně vede žena, Elisabeth Werner, ale ženy zde i na nejvyšších pozicích převažují. Podle organizačního schématu je mezi členy 30 žen, včetně generální ředitelky, a 25 mužů[7], včetně komisaře Christopha Hansena (European Commission, 2026b).

[7] Z výpočtu byli odebráni zástupci a asistenti, jedná se pouze o vedoucí sekcí, členové působící na dvou pozicích byli započítáni pouze jednou.

Zemědělskou politiku ovládá mocný blok zájmových skupin, zejména organizace Copa-Cogeca, která udržuje velmi úzké vazby na rozhodovací orgány EU, zejména DG AGRI. Aktuálně ve vedení obou částí tohoto uskupení nalezneme muže, pouze s výjimkou 1. viceprezidentky Cogeca, Agnieszky Maliszewske z Polska ("1st Vice-President," n.d.). Oproti silné zemědělské lobby je blok prosazující rovnost žen a mužů slabý, postrádá vlivné lídry s autoritou a klíčoví aktéři spolu nedostatečně spolupracují. Navíc regionální ženské organizace nejsou zemědělskou lobby brány vážně a nejsou zastoupeny při národních ani evropských jednáních o reformách SZP. Výjimkou je španělská organizace Fademur, která díky politické otevřenosti vlády úspěšně prosazuje zájmy zemědělkyň[8] (Shortall & Marangudakis, 2024, s. 309, 317–318, 320–321).

Nedostatečné zastoupení žen v rozhodovacích strukturách je patrné i na nižších úrovních, kde v procesech plánování a rozhodování ženy tvoří menšinu. Tato marginalizace se projevuje zejména nízkou účastí na místním politickém životě a v řídících orgánech podniků a družstev nebo v zemědělských radách a asociacích. Manažerské pozice v zemědělském sektoru zastávají ženy jen zřídka. To bývá přisuzováno kombinaci vysokého pracovního vytížení a přetrvávajících představách o tradičních genderových rolích (European Institute for Gender Equality, 2017, s. 8, 12–13).

Nedostatečná reprezentace žen v rozhodovacích strukturách přitom může mít zásadní dopad na podobu transformace sektoru, jelikož zdroje naznačují korelaci mezi genderovou paritou v rozhodování a prosazováním ambicióznějších klimatických a environmentálních politik (Bas-Defossez & Pagnon, 2021, s. 3).

[8] Španělská organizace Fademur hrála zásadní roli v prosazování společného vlastnictví půdy a sdílení vlastnických práv mezi partnery žijícími na farmách ve Španělsku. Zastává názor, že by se tento model sdíleného vlastnictví měl zavést v rámci SZP v celé Evropě (Shortall & Marangudakis, 2024, s. 318).

3 Specifika Švédska v kontextu genderové politiky

Tato kapitola si klade za cíl představit specifika Švédska v kontextu genderové politiky v historickém i současném kontextu. Ukazuje, jak Švédsko vybudovalo jeden z nejrozvinutějších systému prosazování genderové rovnosti na světě, zároveň poukazuje na jeho limity a aktuální výzvy, kterým čelí.

Kapitola je rozdělena do pěti podkapitol. První představuje švédský model genderové politiky a jeho historické kořeny, druhá se věnuje gender mainstreamingu jako klíčovému nástroji. Třetí kapitola reflektuje nedostatky v uplatňování gender mainstreamingu v praxi. Čtvrtá se zaměřuje na současný antigenderový diskurz a poslední analyzuje případ diskurzu o farmáři a genderové identitě v zemědělské politice.

Volba Švédska pro tuto práci vychází z jeho specifického postavení, jelikož je vnímáno jako evropský lídr v oblasti rovnosti mezi muži a ženami. Genderová rovnost je zde důležitou součástí veřejných politik a princip gender mainstreamingu je začleňován do různých sektorů. To umožňuje analyzovat, do jaké míry se deklarované principy rovnosti promítají do institucionálního nastavení a praktického fungování zemědělské politiky.

3.1 Švédský model genderové politiky

Švédsko je vnímáno jako lídr v oblasti genderové rovnosti a je často považováno za „morální supervelmoc“. Švédská kultura rovnosti vychází z radikálního feminismu, který se zaměřuje na hlubší analýzu strukturálních mocenských nerovností, patriarchálních systémů a konfliktů zájmů mezi muži a ženami. Důležitá je zde i vysoká míra politizace genderových témat a úzké propojení akademického výzkumu s tvorbou veřejných politik (Curtin & Higgins, 1998; s. 89; Teigen & Wängnerud, 2009, s. 22, 25, 29).

Specifikem švédského modelu je hluboce zakořeněný státní feminismus. Pojem státní feminismus formulovala Helga Hernes v roce 1987, aby popsala specifický vývoj genderové politiky a nových opatření v severských zemích od 60. let 20. století.

Základem tohoto konceptu je institucionální zázemí, kdy musí být ustaveny speciální úřady (agentury pro rovnost pohlaví) pro politiku žen, a začlenění feministických aktérek a akademiček (tzv. femokratek) do státních struktur, kde spolupracují na začleňování genderové perspektivy do veřejných politik. Zásadní je zde oboustranný proces, zdola ze strany ženských hnutí a shora ze strany státních institucí (Outshoorn & Kantola, 2007, s. 224; Sawer et al., 2023, s. 63, 65).

Prvenství Švédska v oblasti genderové politiky je vyústěním dlouhodobého procesu. Historicky byl švédský feminismus silně ovlivněn dominantním postavením sociální demokracie. Boj za rovnost žen byl podřízen obecnému boji dělnické třídy, navíc fungoval ve společnosti stereotypní model rozdělení práce muž živitel a žena hospodyně či matka. Ke změně došlo v 60. letech minulého století kvůli nedostatku pracovních sil. Stát proto začal prosazovat model rodiny se dvěma příjmy a budoval mateřské školy, aby se ženy mohly zapojit do pracovního procesu (Hirdmann, 1996, s. 28–29; Curtin & Higgins, 1998, s. 69, 72–73, 79; Svensson & Gunnarsson, 2012, s. 1, 3).

Od 70. let 20. století je tak švédská politika rovnosti úzce spjata s ideologií sociálně-demokratického sociálního státu. V roce 1971 přešlo Švédsko ke zdaňování příjmů na individuální úrovni místo úrovně domácností, aby motivovalo ženy ke vstupu na trh práce (Curtin & Higgins, 1998, s. 69, 79; André & Bourrousse, 2017, s. 8). Důležitým milníkem byl rok 1974, kdy Švédsko zavedlo jako první na světě rodičovskou dovolenou pro oba rodiče[9]. Každý z rodičů má svou vlastní dobu dovolené, kterou nemůže převést na druhého rodiče (Brandth et al., 2012, s. 33–34).

Další zlepšení postavení žen na trhu práce přišlo na konci 70. let, kdy byl přijat zákon o rovnosti pohlaví, a to i přes silný odpor hlavních partnerů na trhu práce (odborového svazu a federace zaměstnavatelů), kteří vnímali tento legislativní zásah jako narušení své autonomie a zastávali názor, že otázky rovnosti by měly být předmětem vzájemných vyjednávání, nikoliv státních zákonů. Tento zákon je obecně

[9] Zatímco v roce 1974 otcové tuto dovolenou téměř nečerpali, v roce 2020 dosáhl jejich podíl 30 %. Tato ekonomická pobídka je účinná z hlediska individuálního rozhodování párů, ale neúčinná pro celkové snížení genderových rozdílů v populaci (Rosenqvist, 2024, s. 1, 3; Swedish Institute, 2025). Nicméně je tento švédský systém vnímám jako jeden z nejpropracovanějších ze severských zemí.

popisován jako mírný či nevýrazný, genderový systém zůstal téměř nedotčen a na vedoucích pozicích zůstávali muži (Curtin & Higgins, 1998, s. 69, 79–80).

V 90. letech došlo k výraznému oživení feminismu ve Švédsku a začaly vznikat různé feministické sítě. Nejvýznamnější byla organizace s názvem *Stödstrumporna*, která byla složena z vlivných novinářek a akademiček, a zvažovala založení vlastní politické strany, čímž donutila hlavní politické strany, aby se přizpůsobily jejím požadavkům. Její hlavní heslo bylo „půlku moci, celou mzdu“ a zpopularizovala tak nízké zastoupení žen ve vedoucích pozicích a mzdové nerovnosti (Curtin & Higgins, 1998, s. 81; Teigen & Wängnerud, 2009, s. 37; Berg & Pierce, 2025, s. 94).

Feministické organizace byly úzce spojeny s uplatňováním gender mainstreamingu, který se od roku 1994 prosazoval jako nástroj pro zajištění rovnosti pohlaví coby kolektivní odpovědnosti celé vlády. Každý ministr byl od této doby zodpovědný za to, že se v jeho resortu bude brát ohled na rovnost žen a mužů (Outshoorn & Kantola, 2007, s. 232–234).

Vstup Švédska do EU v roce 1995 také výrazně ovlivnil jeho genderovou politiku. Předpisy EU donutily Švédsko zpřísnit domácí předpisy, hlavně v oblasti rovného odměňování a individuální ochrany práv. Negativně EU ovlivnila genderovou neutralitu v oblasti rodičovské dovolené, když zavedla povinnou mateřskou dovolenou. Švédsko naopak společně s dalšími severskými státy přispělo k zakotvení genderové rovnosti v Amsterodamské smlouvě i k prosazování gender mainstreamingu jako obecného cíle v unijních politikách. Celkový vliv členství Švédska v EU jeho státní feminismus stabilizoval a poskytl mu nové nástroje na jeho uplatňování (tamtéž, s. 236–238).

V roce 1999 byly zavedeny další nástroje k dosažení rovnosti mezi muži a ženami, například u kriminalizace nákupu sexuálních služeb byla sexuální práce definována jako výraz nerovnosti a trestán je kupující, nikoliv člověk nabízející tyto služby. Dalším nástrojem bylo zavedení specifického trestného činu, který se zaobíral hrubým porušením integrity ženy a zaměřoval se na proces normalizace násilí v partnerských vztazích, nikoliv na izolované útoky (Svensson & Gunnarsson, 2012, s. 15–17).

Důležitým zlomovým bodem v genderové politice bylo zavedení daňové úlevy na domácí služby v roce 2007. Zastánci této reformy tvrdili, že tímto osvobodí ženy od „dvojího břemene“ ve formě plného úvazku v zaměstnání a v domácnosti a umožní vzdělaným ženám lépe konkurovat mužům na trhu práce. To ovšem nijak nemotivuje muže k větší odpovědnosti za domácnost a mohou se tak o to více věnovat práci mimo domov (Spehar, 2015, s. 355–356; Lane & Jordansson, 2020, s. 29). Od roku 2008 mohou rodiče získat takzvaný bonus za rovnost, pokud si dny mateřské dovolené rozdělí rovnoměrně. Tento bonus si vyberou ve formě daňové úlevy (Brandth et al., 2012, s. 45–46).

V roce 2014 zavedlo Švédsko jako první země na světě feministickou zahraniční politiku, jejímž hlavním motivem bylo přesvědčení, že stabilní a demokratickou společnost nelze vybudovat, pokud je více než polovina její populace utlačována (Carlson‑Rainer, 2017, s. 4). Tato politika, kterou přijala tehdejší ministryně zahraničí Margot Wallström, byla založena na principech ženských práv, rovného zastoupení a rovného přístupu ke zdrojům (Sawer et al., 2023, s. 204). Cílem této politiky bylo měnit struktury a zviditelnit ženy jako aktivní aktérky. Dále také zdůrazňovala, že genderová rovnost je nezbytným předpokladem pro dosažení dalších cílů, jako je mír, bezpečnost a udržitelný rozvoj. Společnosti s vyšší mírou rovnosti vykazují silnější ekonomický růst a vyšší bezpečnost (Ministry for Foreign Affairs, n.d.). Tato politika skončila v roce 2022 po nástupu nové pravicové vlády. Došlo k posunu priorit směrem k tvrdé bezpečnosti, národním zájmům a vztahům s blízkým okolím, zatímco hodnotově orientovaná politika musela ustoupit do pozadí (Elgström & Sundström, 2026, s. 81, 87).

I přesto, že některé zdroje uvádějí (tamtéž, s. 81), že po posunu priorit směrem k tvrdé bezpečnosti ztratilo Švédsko své postavení výhradního lídra v oblasti rovnosti, data Indexu genderové rovnosti z roku 2025 ukazují opak. Švédsko se v této oblasti nachází na samotné evropské špici a to s 73,7 body[10], přičemž průměr EU je 63,4 bodů. Švédsko se nachází na prvním místě například v oblasti práce díky její kvalitě a snižující se segregaci na trhu práce. Ženy zde tvoří 45 % osob na manažerských

[10] Je následováno Francií s 73,4 body a Dánskem s 71,8 body. Nejhůře na tom naopak je Kypr s 47,6 body, Maďarsko s 51,6 body a Česká republika s 53,2 body (European Institute for Gender Equality, 2025).

pozicích. Další oblastí je dělba moci, ženy mají 46 % křesel v parlamentu a 51% zastoupení ve sportovních organizacích[11]. Nejpokrokovější přístup mají také v podpoře tradičních genderových stereotypů v EU, kde se pouze 9 % žen a 14 % mužů domnívá, že nejdůležitější rolí muže je vydělávat peníze. Švédsko má také nejnižší podíl lidí, kteří si myslí, že by matka měla zůstat doma a otec prioritizovat práci, pokud nejsou dostupné služby péče o děti (European Institute for Gender Equality, 2025a).

3.2 Gender mainstreaming jako klíčový nástroj

Švédsko mělo pro zavedení gender mainstreamingu mimořádně příznivé podmínky, jelikož některé jeho postupy se zaváděly již od 70. let (Sainsbury & Bergqvist, 2009, s. 218; Hankivsky, 2013, s. 633). Například v roce 1972 byl zaveden speciální termín pro rovnost žen a mužů (*jämställdhet)*, který byl vytvořen, aby zviditelnil chybějící rovnost mezi muži a ženami, začlenil ji do širších cílů dělnické třídy a oddělil specifickou rovnost pohlaví od obecné třídní rovnosti *(jämlikhet)* (Sainsbury & Bergqvist, 2009, s. 227; Svensson & Gunnarsson, 2012, s. 4). Definice *jämställdhet* z roku 2006 říká, že *ženy a muži by měli mít stejnou moc utvářet společnost i své vlastní životy* (Svensson & Gunnarsson, 2012, s. 6)

Zavádění gender mainstreamingu vycházelo z hloubkové analýzy genderové nerovnosti jako strukturálního problému. Uplatňování probíhalo tak, že odpovědnost za rovnost pohlaví byla přenesena na většinu, ne-li na všechny aktéry zapojené do veřejné politiky, a byla pevně zakotvena v institucích celé společnosti. Charakteristickým znakem bylo systematické využívání nástrojů genderové analýzy při navrhování a provádění všech politik. Do tohoto procesu byly aktivně zapojeny veřejné, soukromé i dobrovolnické organizace. Švédsko představuje specifický případ. Úspěšné propojení technokratických nástrojů s bojem proti strukturálním nerovnostem umožnily historické, sociální a politické faktory, především hluboce zakořeněné rovnostářské hodnoty ve švédské společnosti (Daly, 2005, s. 436, 438, 440, 446).

[11] Tohoto genderově vyváženého zastoupení dosáhlo Švédsko jako jediná členská země EU (European Institute for Gender Equality, 2025a).

Švédsko se ale postupem času posunulo od modelu sociálního státu založeného na kolektivních řešeních a inkluzivitě k neoliberalismu, kde jsou individualismus a svoboda volby vnímány jako hlavní prostředky k dosažení rovnosti. Sociální stát se pod vlivem neoliberalismu proměnil ve „stát soutěže“, to vedlo k omezování veřejných výdajů, včetně zastavení financování ženských organizací. Stát začal podporovat tržní řešení a přestal být vnímán jako subjekt, který přímo formuje a kontroluje rovnost prostřednictvím svých politik (Svensson & Gunnarsson, 2012, s. 19; Lane & Jordansson, 2020, s. 28, 31; Sawer et al., 2023, s. 56).

Obrat k neoliberalismu vytvořil nový typ feminismu, který je charakterizován vlastní odpovědností, tedy nemá požadavky na stát ani na muže jako skupinu. Problémy, které byly dříve chápány jako strukturální (např. genderová diskriminace nebo diskriminace na trhu práce), jsou nyní vnímány jako problémy jednotlivců (často konkrétních žen) a jejich schopnosti skloubit kariéru a rodinný život. Tato logika navíc vytváří předpoklad, že rovnosti již bylo dosaženo, a to zneviditelňuje pokračující mocenské tlaky a systémové bariéry (Svensson & Gunnarsson, 2012, s. 19; Lane & Jordansson, 2020, s. 35, 38–39).

Švédský vládní program pro gender mainstreaming dodnes používá pojem *jämställdhet* ve státních úřadech. Nazývá se tak Švédská agentura pro genderovou rovnost (*Jämställdhet i myndigheter*), založená v roce 2018 (Ministry of Employment, 2024, s. 11; Swedish Gender Equality Agency, n.d.). Tento pojem označuje rovnost výsledků, nikoliv jen příležitostí, a staví muže a ženy na stejnou úroveň a cílí na transformaci rolí obou pohlaví (ženy jako živitelky a muži jako pečovatelé) (Sainsbury & Bergqvist, 2009, s. 218; Hankivsky, 2013, s. 632). Využití gender mainstreamingu ve švédských státních úřadech představuje klíčový mechanismus, jakým se stát snaží integrovat rovnost do všech svých struktur a zároveň odhaluje slabá místa, na která útočí antigenderová hnutí.

Gender mainstreaming je ve švédských politikách uplatňován různými způsoby. Klíčová je institucionální odpovědnost. Za prosazování rovnosti odpovídají všichni ministři, celkovou koordinaci a sledování postupu má pak na starost ministr pro rovnost pohlaví. Na úrovni úřadů, regionů a obcí dohlíží na dosahování národních cílů již

zmíněná Švédská agentura pro genderovou rovnost. Dalším důležitým nástrojem je vytváření rozpočtů zohledňujících gender, státní rozpočet tak má aktivně přispívat k rovnosti. Ministerstvo financí vyžaduje, aby všechna ministerstva vypracovávala dopady svých návrhů na genderovou rovnost. Gender mainstreaming se týká také například vysokých škol, výzkumu či zahraniční politiky (A government for gender equality, 2024).

Genderové znalosti v úřadech jsou ve Švédsku založeny primárně na vizi asimilace a strategiích byrokratické integrace. Rovnost je tedy chápána především jako zajištění stejných práv a příležitostí pro obě pohlaví, aniž by se zpochybňovaly stávající mocenské struktury nebo normy. Gender mainstreaming tak v praxi ne vždy slouží jako prostředek k odstranění hlubokých nespravedlností. Důležitou roli proto mají experti na gender, kteří se snaží prosadit hlubší transformaci. Experti musí neustále hledat kompromis mezi akademickou teorií, požadavky úřadů na praktičnost a srozumitelnost a rostoucím tlakem antigenderových hnutí (Freidenvall, 2020, s. 743–744, 757–758).

3.3 Nedostatky v uplatňování gender mainstreamingu ve Švédsku

Ačkoliv se Švédsko pravidelně umisťuje na předních příčkách indexů rovnosti (viz výše), existuje zde tzv. severský paradox, který spočívá v rozporu mezi vysokou účastí žen ve veřejné sféře a přetrvávajícím mzdovým znevýhodněním, nízkým zastoupením žen na nejvyšších vedoucích pozicích a v podnikání[12], nerovnoměrným rozdělením neplacené práce a vysokou mírou domácího násilí (Sanandaji, 2016, s. 68–70; Karlberg, Korolczuk, & Sältenberg, 2025, s. 736).

Švédsko je kritizováno za nedostatek ambicí plně čelit segregaci na trhu práce a nerovnému rozložení ekonomické moci. Trh práce je stále rozdělen na mužské a ženské sféry, což je posilováno genderově stereotypními volbami v oblasti vzdělávání a následné profesní kariéry. Ženy tvoří 80 % pracovníků ve zdravotnictví a sociálních službách, zatímco v technických oborech a inženýrství jsou výrazně podreprezentovány. Nedostatečně jsou také zastoupeny v představenstvech soukromých firem a na vyšších

[12] V top managementu firem ve Švédsku najdeme pouze jednu ženu z deseti, což je vedle Kypru a Dánska nejnižší úroveň v Evropě. Majitelkami firem je asi pouze 28 %, což neodpovídá zájmu žen. Navíc podnikatelky nemají nárok na stejné výhody jako zaměstnankyně, to odrazuje ženy od zakládání vlastních firem (Sanandaji, 2016, s. 68, 109, 115).

pozicích. I když se státní politiky snaží tyto volby ovlivnit (např. prostřednictvím Akčního plánu pro rovný pracovní život), zůstává trh práce silně segregovaný (Svensson & Gunnarsson, 2012, s. 1–2, 9; André & Bourrousse, 2017, s. 3,7, 23–24; Ministry of Employment, 2024, s. 12).

Segregace trhu má také vliv na rozdíl v odměňování mezi muži a ženami. Podle dat z roku 2023 činil tento rozdíl ve Švédsku[13] 10 %. To znamená, že průměrná měsíční mzda muže byla 42 000 SEK a žen 37 800 SEK. Data potvrzují také existenci skleněného stropu. Čím vyšší je úroveň mzdy, tím větší je genderová propast (Swedish National Mediation Office, 2023).

I přes progresivní nastavení švédské rodinné politiky přetrvává v praxi tradiční rozdělení rolí, kdy 75 % rodičovské dovolené stále čerpají ženy. Dlouhá nepřítomnost v práci pak negativně ovlivňuje jejich kariérní postup a v důchodovém věku pak hrozí švédským ženám dvojnásobné riziko chudoby oproti mužům. Taky věnují více času neplacené práci v domácnosti, včetně péče o rodinu (André & Bourrousse, 2017, s. 14–15, 17–19; Ministry of Employment, 2024, s. 13–14).

Významnou prioritou švédské vlády zůstává boj proti násilí mužů na ženách. Švédsko vykazuje znepokojivě vysokou míru násilí na ženách, dokonce jednu z nejvyšších v EU. S fyzickým či sexuálním napadením se setkalo 53 % žen, to převyšuje průměr EU o 22 % (FRA, EIGE, & Eurostat, 2024, s. 14). Tato vysoká čísla mohou být vysvětlena tzv. severským paradoxem. Jedná se o jev, kdy země s vyspělou politikou genderové rovnosti vykazuje zároveň vysoké míry genderově podmíněného násilí. Tento zdánlivý rozpor je přičítán především vyšší informovanosti žen o problematice, širšímu chápání toho, co násilí představuje, a větší ochotě o těchto zkušenostech otevřeně mluvit (tamtéž, s. 8).

[13] V EU byl v roce 2023 tento rozdíl 12 %. Nejmenší rozdíly v odměňování najdeme v Lucembursku, Rumunsku, Slovinsku a Polsku, největší v Maďarsku, Německu, Rakousku a Estonsku (The Gender Pay Gap Situation in the EU, n.d.)

Aktuálně probíhá desetileté období[14] národní strategie a cíleného akčního programu za účelem ukončení násilí páchaného muži na ženách. Strategie považuje za klíčové preventivní opatření a účast a odpovědnost mužů. Zdůrazňuje také *potřebu silnější ochrany týraných žen a dětí, efektivnějšího vymáhání práva a lepších znalostí, přístupů a metod* (André & Bourrousse, 2017, s. 14; Men's Violence Against Women, n.d.).

Švédsko je často považováno za zemi, která již genderové rovnosti dosáhla. To může vést k jistému nezájmu, ztrátě politické vůle nebo únavě z tématu gender mainstreamingu. Úředníci pracující na genderové rovnosti jsou často vnímání jako outsideři a jejich práce je považována za méněcennou. Úředníci pracující v jiných resortech se často brání zapojení do agendy rovnosti. Odmítají uznat, že jejich práce (např. v dopravě nebo financích) má nějaký genderový dopad. Často se tak na práci na rovnosti pohlíží jako na něco, co „zdržuje" od skutečné práce (Hankivsky, 2013, s. 637, 639).

Zásadním problémem u implementace gender mainstreamingu je absence sankcí při jeho neprovádění[15] v daném úřadě. Statistický úřad sice monitoruje, jak ministerstva plní požadavky na gender mainstreaming v legislativním a rozpočtovém procesu, avšak v případě nedostatků jim nehrozí žádné sankce. Úřady jsou povinny podávat zprávy o svých výsledcích, ty následně Švédská agentura pro rovnost pohlaví pouze vyhodnocuje (Hankivsky, 2013, s. 641–642; Ministry of Employment, 2024, s. 11, 110–112).

Přestože Švédsko dlouhodobě obsazuje přední místa v mezinárodních indexech rovnosti, čelí v praxi stejným strukturálním problémům jako jiné evropské státy. Trh práce zůstává rozdělený, přetrvává rozdíl v odměňování a hlavním problémem je vysoká míra násilí na ženách. Švédský případ ukazuje, že ani vyspělé modely genderové politiky nedokáží vždy odstranit nerovnosti mezi pohlavími.

---

[14] Mezi lety 2020 a 2024 bylo na tyto aktivity vyhrazeno více než 2,7 miliard SEK (Ministry of Employment, 2024, s. 9).

[15] Ani existence zákonného rámce však nemusí být řešením. Ve Velké Británii existuje tzv. Equality Act 2010, i přes to ale je obtížné přimět tvůrce politiky, aby o dopadech svých rozhodnutí na rovnost skutečně přemýšleli (Hankivsky, 2013, s. 642).

3.4 Současná antigenderová politika ve Švédsku

Od roku 2020 lze pozorovat vyostření debaty o genderu, rovnosti a práv menšin. Současná antigenderová politika ve Švédsku je odborníky definována jako proces „zákeřné de-demokratizace“, který postupně narušuje základy demokracie prostřednictvím diskriminace, vylučování a zastrašování marginalizovaných skupin. Tato politika nepředstavuje přímý útok na stabilitu politických institucí, ale projevuje se skrze soubor relativně drobných diskurzů a praktik (Karlberg, Korolczuk, & Sältenberg, 2025, s. 732–733, 736).

Hlavními aktéry této antigenderové politiky jsou pravicová populistická hnutí napříč Evropou. Ve Švédsku byl zásadní rok 2010, kdy poprvé do parlamentu vstoupila strana Švédští demokraté, která čerpá svou popularitu z protiimigračních a antigenderových politik. Druhou významnou politickou stranou v tomto kontextu jsou Křesťanští demokraté. Tito aktéři se opírají o významný národní obraz „švédské výjimečnosti“, který je úzce spjat s představou moderního, sekulárního a racionálního státu (tamtéž, s. 738). Strana Švédští demokraté dříve otevřeně zastávala patriarchální a antifeministické postoje, v současné době deklaruje zájem o ochranu švédské genderové rovnosti a její mužský mluvčí pro oblast genderové rovnosti se sám označuje za feministu (Sältenberg, Fernández, & Caravantes, 2024, s. 107–108). Politické strany prosazující antigenderovou politiku využívají konsenzus na tom, že země je lídrem v oblasti rovnosti. Tato rovnost je vnímána jako vrozený národní rys, který slouží jako měřítko pro to, kdo do národa patří a kdo ne (Carbin, Carlsson, & Nilsson, 2024, s. 321–322, 330).

Antigenderová politika se zaměřovala v letech 2020–2024 na tři hlavní témata, která sloužila k prosazování konzervativní agendy. Těmito tématy jsou migrace, genderová studia a práva trans osob (Karlberg, Korolczuk, & Sältenberg, 2025, s. 738–739). Ačkoliv je v akademické literatuře upozorňováno na riziko stigmatizace migrantů jako pachatelů násilí a hrozby pro švédské hodnoty (tamtéž), dostupná data ukazují, že tento obraz nelze jednoduše odmítnout jako politicky motivované zjednodušení. Studie zaměřená na osoby odsouzené za znásilnění a jeho pokusy ve Švédsku v letech 2000–2020 ukazuje, že 50,6 % odsouzených tvoří osoby narozené

mimo Švédsko, zatímco osoby narozené ve Švédsku oběma švédským rodičům představují 36,9 % a osoby narozené ve Švédsku s alespoň jedním rodičem cizího původu 12,5 %. Z odsouzených narozených v zahraničí přitom větší část tvořili muži, kteří do Švédska přijeli ve věku 15 let nebo starší (34,1 %), menší část pak ti, kteří se přistěhovali před 15. rokem věku (16,5 %) (Khoshnood et al., 2025, s. 378).

Genderová studia jsou v tomto kontextu označována za nevědecká a ideologická. Hlavním argumentem (zejména Švédských demokratů) je, že se jedná o politickou indoktrinaci. Paradoxně přitom využívají rétoriku „akademické svobody“, aby dosáhli omezení výzkumu v oblasti, kterou považují za ideologickou. Cílem je zpochybnit legitimitu těchto oborů a zastavit jejich státní financování (Carbin, Carlsson, & Nilsson, 2024, s. 322–323; Karlberg, Korolczuk, & Sältenberg, 2025, s. 739–740). Genderová studia se tak stala jedním z hlavních bojišť těchto hnutí. To vede k nejisté budoucnosti tohoto oboru, dokonce se objevují obavy, že by Švédsko mohlo následovat příklad Maďarska, kde došlo k faktickému zákazu genderových studií (Carbin, Carlsson, & Nilsson, 2024, s. 327).

Antigenderová politika je ve Švédsku doprovázena politickým násilím, a to především v online prostoru, včetně nenávistných e-mailů, trollingu, ale i přímých hrozeb smrtí politikům, vědcům a aktivistům. Tyto projevy podněcují i konzervativní novináři, kteří veřejně zpochybňují legitimitu genderové politiky (Carbin, Carlsson, & Nilsson, 2024, s. 322; Karlberg, Korolczuk, & Sältenberg, 2025, s. 742).

3.5 Diskurz o farmáři a genderové identitě v zemědělské politice

Ačkoliv se švédské úřady formálně hlásí k rovnosti pohlaví, v praxi se to neprojevuje a skutečné nerovnosti neřeší a spíše je zakrývají. Současná zemědělská politika se zaměřuje především na hospodářský růst, konkurenceschopnost a technická řešení. Podle neoliberálního feminismu i zde je odpovědnost přenášena na jednotlivce a ignoruje strukturální bariéry, jako je vlastnictví půdy nebo dělba práce (Pettersson et al., 2025, s. 647, 651, 655–656, 658–659).

Ženy jsou v zemědělské politice prezentovány jako podreprezentovaná skupina. Jsou vnímány jako osoby, které o rozvoj venkova nemají zájem a nejsou schopny se

v něm orientovat. To úřady řeší pomocí tzv. genderově vyvážené komunikace, například používáním určitých barev, fontů a obrázků v informačních materiálech. To je ovšem pouze povrchové řešení problému (tamtéž, s. 653–654, 658). Dospělí muži švédského původu jsou tedy stále vnímáni jako norma a na ně podpora primárně cílí (tamtéž, s. 653).

Přítomnost žen ve venkovských oblastech je přitom zcela zásadní, protože poskytují širokou škálu služeb nezbytných pro každodenní život (např. účetnictví, pohostinství, služby) a činí venkov atraktivní pro život. Dále zastupují práci náročnou na manuální práci[16], jako je chov kožešinových zvířat nebo chov koní, a častěji se zapojují do doplňkových aktivit mimo zemědělství, aby přispěly k přežití rodinné farmy. Odchod žen z venkovských oblastí je tak vnímán jako hrozba pro dlouhodobou udržitelnost a životaschopnost regionů (Andersson & Lidestav, 2014, s. 188–189, 194; Bock, 2015, s. 731; Tillmar et al., 2022, s. 1).

[16] Muži se věnují činnostem s vysokou mírou mechanizace a technologií, jako je pěstování olejnin a cukrové řepy, nebo práce se stroji (Andersson & Lidestav, 2014, s. 194).

4 Případ Švédska: Faktorová analýza genderové marginalizace

Závěrečná kapitola této práce se věnuje analýze čtyř klíčových faktorů genderové rovnosti v rámci SZP ve Švédsku. Těmito faktory jsou reprezentace žen v rozhodovacích strukturách, uplatňování gender mainstreamingu ve švédském národním strategickém plánu, přístup žen k půdě a vedení farem a přístup žen k dotacím ze SZP. Prostřednictvím analýzy těchto faktorů si kapitola klade za cíl zhodnotit, do jaké míry švédská implementace SZP reflektuje závazky vůči genderové rovnosti, a identifikovat případné strukturální bariéry, které brání ženám v plnohodnotné participaci v zemědělském sektoru.

4.1 Reprezentace žen v rozhodovacích strukturách

Míra zastoupení žen v orgánech podílejících se na tvorbě a implementaci zemědělské politiky přímo ovlivňuje, kdo má reálný přístup k moci a kdo ovlivňuje podobu veřejných opatření. Na nejvyšší politické úrovni za venkovské oblasti a zemědělství ve Švédsku odpovídá Ministerstvo venkova a infrastruktury. Kromě zemědělské politiky a rozvoje venkova se zabývá také potravinářským a územním průmyslem, regionálním rozvojem, dopravou a infrastrukturou (Regeringen och Regeringskansliet, 2023). Ministerstvo je řízeno dvěma ministry, ministrem pro venkov je Peter Kullgren, ministrem pro infrastrukturu a bydlení Andreas Carlson. Jejich nejbližší spolupracovníci jsou státní tajemníci, dohromady tvoří politické vedení ministerstva (tamtéž). Státním tajemníkem Petera Kullgrena je Daniel Liljeberg, Andreas Carlson má po svém boku Johana Davidsona (Regeringen och Regeringskansliet, n.d.; Regeringen och Regeringskansliet, n.d.a). Přestože je jak na úrovni EU, tak na úrovni Švédska[17] kladen důraz na genderovou rovnost, nejužší politické vedení tohoto resortu je nyní 100 % mužské.

[17] Švédská vláda je aktuálně naprosto genderově vyrovnaná, tvoří ji 12 ministryň a 12 ministrů (Government Offices of Sweden, n.d.).

Odbor venkova se skládá z 5 odborů – pro rybolov, lov a chov sobů; pro podnikání v zemědělství a potravinářství; pro regionální a venkovský rozvoj; pro zvířata a krmiva; pro lesy, životní prostředí a výzkum (Regeringen och Regeringskansliet, 2023). Pro tuto úroveň nejsou data o genderovém zastoupení veřejně dostupná.

Společná zemědělská politika je řízena zejména Švédskou zemědělskou radou (*Jordbruksverket*) (Regeringen och Regeringskansliet, 2026). Její organizační schéma se skládá z rady, interního auditu, generálního ředitele, zástupce generálního ředitele a desíti oddělení. Rada se skládá z celkem 9 členů s vyváženým genderovým složením, konkrétně z 5 žen a 4 mužů. V čele stojí generální ředitelka Anna Olofsson, která nese plnou odpovědnost za každodenní chod úřadu a za to, jak se rozdělují dotace SZP, a zodpovídá se ministrovi. Olof Johansson, jako její zástupce, má na starost vnitřní koordinaci mezi desíti odděleními. Manažerem interního auditu je Häkan Svensson (Finansdepartementet SFÖ, 2007; Landsbygds- och infrastrukturdepartementet RSL, 2009; Jordbruksverket, n.d).

Při zkoumání deseti výkonných oddělení Švédské zemědělské rady je patrná vyvážená genderová struktura, najdeme zde 5 žen a 5 mužů[18]. Ženy řídí oddělení týkající se zvířat, veterinárních lékařů, platebních agentur, podpory zemědělství a rozvoje a digitalizace (Jordbruksverket, n.d.). Významným zjištěním pro tuto práci je fakt, že klíčové agendy spojené s distribucí dotací ze SZP a přímou podporou zemědělců jsou aktuálně pod vedením žen. To naznačuje, že Švédsko úspěšně integruje ženy do technicky a finančně náročných oblastí, které byly historicky mužskou doménou. Švédská zemědělská rada úzce spolupracuje s krajskými úřady, které mají na starosti přímý kontakt s farmáři a kontrolu čerpání peněz v jednotlivých krajích (Finansdepartementet SFÖ, 2017).

Rozdělení Švédska do 21 krajů podtrhuje význam krajské úrovně. V každém z krajů existuje odbor, který má na starosti zemědělství a venkov (Länsstyrelsen, n.d.). Z celkového počtu 21 švédských krajů byly zjištěny informace o vedoucích pracovnících odborů venkova ve 14 případech, zbývajících 7 krajů příslušné údaje

[18] U některých jmen můžeme nalézt "zastupující", což by mohlo znamenat možnou probíhající personální změnu, to ale pro účely této práce není bráno v potaz.

neuvádí[19]. Z dostupných dat vyplývá, že v naprosté většině krajů stojí v čele tohoto odboru žena, konkrétně ve 12 z 14 případů. To dokládá, že na regionální úrovni jsou ženy v řízení agendy venkova výrazně zastoupeny.

4.2 Uplatňování gender mainstreamingu ve švédském národním strategickém plánu

Zkoumání způsobu, jakým je princip gender mainstreamingu zakotven ve švédském národním strategickém plánu SZP, odhaluje míru souladu mezi formálními závazky na úrovni EU a členských států a jejich praktickou implementací. Tento faktor tak slouží jako indikátor toho, zda existující politické nástroje směřují ke strukturální proměně genderových nerovností, nebo zůstávají pouhou deklarací bez reálného dopadu.

V období 2023–2027 si členské státy EU samy určují, jakým způsobem naplní společné unijní cíle, a to prostřednictvím svých národních strategických plánů. EU státy pobídla, aby do svých strategických plánů zahrnuly opatření zaměřená na rovnost pohlaví. Nic ovšem není povinné a neexistují žádné sankce, pokud tak členský stát neučiní. To pravděpodobně povede k velkým rozdílům mezi státy (Shortall & Marangudakis, 2024, s. 321).

Rovnost pohlaví je ve Strategickém plánu Společné zemědělské politiky na období 2023–2027 ve Švédsku (dále jen Strategický plán) zahrnuta jako součást jednoho ze specifických cílů, konkrétně cíle SO8, který se zaměřuje na podporu zaměstnanosti, růstu, sociálního začleňování a lokálního rozvoje ve venkovských oblastech. Obsahuje přímo formulaci „včetně účasti žen v zemědělské činnosti“, to odpovídá specifickému cíli SZP tak, jak jej stanovila EU (Jordbruksverket, 2026, s. 89).

Mezi klíčová opatření na podporu žen patří směřování investiční podpory do sektorů, kde je vyšší zastoupení ženských podnikatelek, konkrétně do venkovského

[19] Pro úplnost lze doplnit, že u těchto 7 krajů, které informace o vedoucím odboru venkova neuvádí, byly dohledány aspoň údaje o dvou nejvýše postavených představitelích – guvernérovi a krajském radním. Z těchto 7 krajů má 5 v čele guvernérku a ve 4 případech zastává funkci krajského radního žena, což trend vysokého zastoupení žen na regionální úroveň dále potvrzuje (Länsstyrelsen, n.d.).

cestovního ruchu a služeb. Dalším opatřením je možnost čerpání podpory ve vzdělávání v oblasti významu diverzity a rovnosti pro zvýšení nabídky kompetencí a atraktivity povolání (Jordbruksverket, 2026, s. 496, 506, 583).

Rovnost pohlaví je zmíněna v souvislosti s programem LEADER a je uvedeno, že při vytváření, naplňování a sledování strategií musí být zohledněny obecné zásady rovnosti mezi ženami a muži. Program LEADER má prostřednictvím zapojení místních obyvatel do rozhodování přispívat k atraktivnějšímu venkovu, což je vnímáno jako faktor podporující setrvání žen v těchto oblastech (tamtéž, 2026, s. 90–91, 481). V rámci analýzy potřeb pro venkovské oblasti je zmíněna nutnost přitahovat mladé a inovativní lidi, přičemž rovnost pohlaví je vnímána jako faktor zvyšující atraktivitu venkova a diverzitu pracovní síly (tamtéž, 2026, s. 90–91).

Největší obnos prostředků ze švédského programu sociálního fondu ESF+ půjde do oblasti rovných příležitostí usilující o inkluzivní a udržitelné pracovní prostředí. Opatření v této oblasti mohou cílit na jednotlivce, budování struktur a spolupráce a překonávání genderové segregace v profesních volbách (Jordbruksverket, 2026, s. 172). Aby mohla být efektivita těchto opatření měřena, zavádí se sledování dat podle pohlaví. Jedná se ale pouze o ukazatel R.36 Obnova generací, kde bude prováděno členění podle pohlaví u mladých zemědělců, kteří obdrží podporu na zahájení činnosti (Jordbruksverket, 2026, s. 86).

Integrace genderových hledisek do Strategického plánu je spíše minimální a má převážně formální charakter. Dokument postrádá jakoukoliv hlubší genderovou analýzu, která by identifikovala specifické překážky, jimž ženy v zemědělském sektoru čelí. Nezpochybňuje zažité genderové stereotypy ani aktivně nepropaguje rovné příležitosti či zvyšování povědomí o právech žen.

Již v předběžném hodnocení samotného dokumentu je kritizována absence analýzy toho, zda navržená opatření v oblasti rovnosti pohlaví mohou dosáhnout požadovaných účinků. Bylo tedy doporučeno analýzu provést a její výsledky použít k posílení aspektu rovnosti pohlaví při uvádění Strategického plánu do praxe.

Kriticky se k implementaci gender mainstreamingu ve Strategickém plánu staví také jiní autoři (Lindén, Pettersson, & Hajdu, n.d.; Münch et al., 2023, s. 51; Streimikis & Kyriakopoulos, 2024, s. 349–350), kteří Strategický plán označují za zaměřený převážně na muže-zemědělce a upozorňují na nedostatečné začlenění gender mainstreamingu do politických opatření[20]. Ačkoliv tyto studie vychází z analýzy dřívějších verzí Strategického plánu, protože se Strategický plán na základě připomínek měnil, celkový pokrok začlenění hlediska rovnosti pohlaví zůstává limitovaný a nedostatky přetrvávají. Principy gender mainstreamingu jsou tak formálně uznávány, chybí ale konkrétní strategie pro jejich praktické naplnění. Sally Shortall (2025) dokonce tvrdí, že Švédsko patří mezi země, které odmítají zahrnout rovnost pohlaví do svého Strategického plánu.

4.3 Přístup žen k půdě a vedení farem

Přístup žen k půdě a vedení farem představuje jednu z oblastí, kde v evropském zemědělství přetrvávají nejhlubší genderové nerovnosti. Silně maskulinní struktura vlastnictví půdy, v níž ženy figurují převážně jako vedlejší pracovní síly, má přímé důsledky pro jejich možnost čerpat dotace ze SZP i pro jejich celkové ekonomické postavení. Vlastnictví půdy totiž určuje přístup k finančním prostředkům a vedoucí pozice v zemědělském podniku rozhoduje o tom, kdo reálně disponuje ekonomickou mocí. Strukturální bariéry v přístupu žen k půdě tak přímo přispívají k jejich ekonomické marginalizaci v rurálních oblastech.

Půda je ve Švédsku klíčovým zdrojem moci, ale její distribuce je silně genderově nevyvážená. Nejvýznamnější překážkou pro ženy je dědictví půdy, kdy převod majetku a půdy ve Švédsku probíhá stále převážně z otce na syna. To je hlavní příčinou toho, proč je vlastnictví půdy tak silně koncentrované v rukou mužů (Shortall, 2014, s. 722; Pettersson et al., 2025, s. 651). Na volném trhu je přitom jen velmi

[20] Za příkladový stát je považováno Španělsko, které zařadilo gender mainstreaming jako jeden ze svých primárních cílů do Strategického plánu. Z celkem 45 opatření financovaných z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova jich 39 obsahuje specifické zvýhodnění pro ženy. Dále jejich plán obsahuje tématické hodnocení z genderové perspektivy, které pomocí kvantitativních ukazatelů dopadu měří, jak jednotlivá opatření přispívají k uzavírání genderové propasti v zemědělství. V neposlední řadě dokument používá citlivý jazyk a využívá ilustrace žen v oficiálních dokumentech ministerstva, což přispívá k jejich viditelnosti v sektoru (Streimikis & Kyriakopoulos, 2024, s. 347–349).

omezené množství půdy, to omezuje ženy stát se majitelkami farem. Nejčastějším způsobem, jak se ženy mohou dostat k farmaření, je sňatkem s majitelem farmy (Andersson, 2014, s. 73).

4.3.1 Metodologie sbíraných dat

Kvantitativní analýza přístupu žen k půdě a vedení farem ve švédském zemědělství vychází primárně ze statistických šetření Švédské zemědělské rady. Jako referenční rok byl zvolen rok 2023, a to z důvodu dostupnosti srovnatelných dat z evropské databáze Eurostat, která v současné době nedisponuje aktuálnějšími údaji. Volba stejného referenčního roku pro data Švédské zemědělské rady i Eurostatu tak umožňuje jejich přímé srovnání a minimalizuje riziko zkreslení způsobeného časovým nesouladem datových sad.

Před zkoumáním přístupu k vedení farem je nutné upozornit na metodologický rozdíl v definici sledovaných subjektů. Zatímco statistika Švédské zemědělské rady primárně eviduje subjekty v roli vlastníků farem, Eurostat pracuje s kategorií manažer farmy, tedy osoby, která nese každodenní odpovědnost za řízení farmy bez ohledu na to, zda je zároveň jejím vlastníkem. Začlenění dat Eurostatu tedy neslouží pouze ke kontrole dat, ale také k poukázání na to, jak je manažerská odpovědnost spjata s vlastnictvím farmy.

Analýza distribuce zemědělských dotací ve Švédsku vychází z dat získaných z oficiálního registru příjemců podpory, který spravuje Švédská zemědělská rada. Pro účely této práce byly analyzovány výplaty z Evropského zemědělského záručního fondu, Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova a celkový objem finančních prostředků obdržených jednotlivými příjemci za rok 2024 (Jordbruksverket, 2025). Zásadní limitací tohoto datasetu je absence kategorizace podle pohlaví, proto bylo nutné provést vlastní manuální identifikaci. U každého subjektu ve vybraném vzorku bylo pohlaví ověřeno individuálně, u fyzických osob na základě křestního jména, právnické osoby byly zařazeny do samostatné kategorie. Bez tohoto kroku by genderová analýza distribuce dotací ani identifikace nerovností v jejím rozdělení nebyly realizovatelné.

4.3.2 Přístup k půdě

Data Švédské zemědělské rady za rok 2023 ukazují výraznou nerovnováhu v distribuci zemědělské půdy (viz Graf 1). Muži obhospodařují 1 875 037 hektarů půdy, což představuje přibližně 62,9 % celkové zemědělské plochy. Právnické subjekty hospodaří na 895 532 hektarech půdy, tedy 30 %. Největší nepoměr nalezneme u žen, které obhospodařují pouze 212 243 hektarů půdy, to znamená 7,1 % celkové zemědělské plochy a 10,2 % plochy v kategorii fyzických osob.

Graf 1: Struktura vlastnictví zemědělské plochy ve Švédsku (2023)

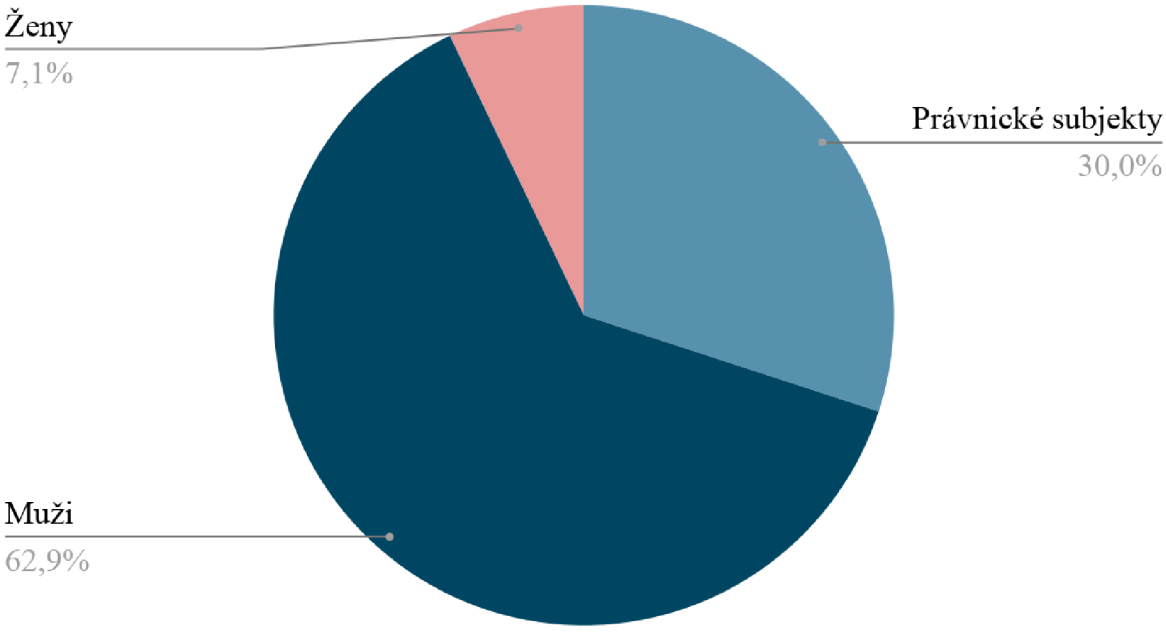

Zdroj: Autorka, na základě dat Švédské zemědělské rady (Jordbruksverket, n.d.a).

Pro úplnost lze doplnit srovnání s nejnovějšími dostupnými daty za rok 2025. Srovnání dat Švédské zemědělské rady z let 2023 a 2025 poukazuje na koncentraci půdy a oslabování pozic individuálních vlastníků. Zemědělská plocha vlastněná právnickými subjekty vzrostla na 966 653 hektarů. Jelikož zemědělská plocha vlastněná ženami zůstala prakticky stejná (vzrostla o 377 hektarů na 212 620 hektarů), přesun

půdy do vlastnictví právnických subjektů proběhl převážně na úkor mužů, u kterých lze pozorovat pokles o více než 75 000 hektarů na 1 799 682 hektarů (Jordbruksverket, n.d.a).

Při srovnání dat Švédské zemědělské rady a Eurostatu je patrný výrazný rozdíl v celkové výměře půdy připisované mužům, který činí přibližně 847 000 hektarů. Tento nesoulad je důsledkem odlišného metodického vymezení sledované jednotky u obou zdrojů. Švédská zemědělská rada ve své statistice striktně rozlišuje mezi plochou vlastněnou a obhospodařovanou fyzickými osobami a právnickými subjekty. Eurostat naopak pracuje s konceptem hlavního manažera. V důsledku této metodiky Eurostat přičítá mužům celkem 2 722 110 hektarů a ženám 254 790 hektarů, přičemž tato čísla zahrnují i plochy právnických osob přiřazené podle pohlaví jejich hlavního manažera (Eurostat, n.d.; Evropský parlament & Rada EU, 2018).

4.3.3 Přístup k vedení farem

Data Švédské zemědělské rady za rok 2023 uvádějí celkem 56 171 registrovaných zemědělských subjektů ve Švédsku. Z tohoto počtu připadá 50 700 podniků na fyzické osoby, u nichž lze jednoznačně určit pohlaví vlastníka. Jak ilustruje Graf 2, značně převažují muži, kteří vlastní 40 757 podniků, tedy 72,6 % z celkového počtu, zatímco ženy podnik vlastní v 9 943 případech, tedy přibližně 17,7 % z celkového počtu. Zbývajících 5 471 subjektů (9,7 %) tvoří právnické subjekty, u nichž evidence pohlaví není uvedena.

Graf 2: Struktura vlastnictví zemědělských podniků ve Švédsku (2023)

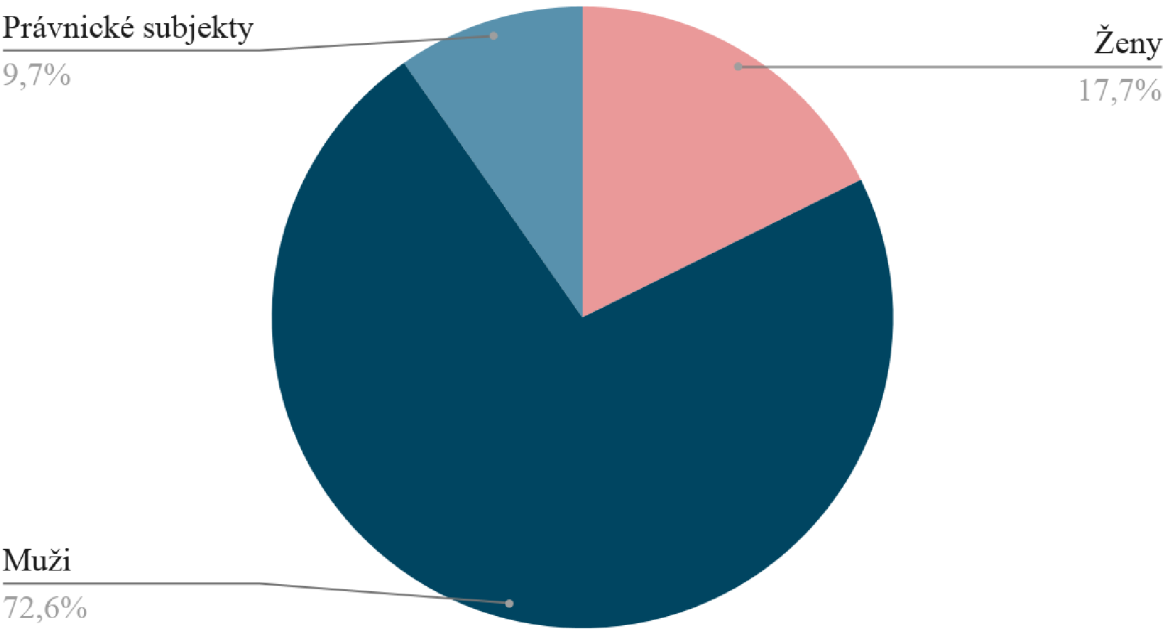

Zdroj: Autorka, na základě dat Švédské zemědělské rady (Jordbruksverket, n.d.a).

Data za rok 2025 ukazují, že počet mužů vlastníků zemědělských podniků mírně poklesl z 40 757 na 39 144, zatímco počet žen zůstal prakticky stejný, vzrostl o pouhých 6 osob na celkových 9 949.

Data Eurostatu ukazují, že z celkového počtu 56 050 sledovaných subjektů řídí farmu 46 550 (83,1 %) mužů a 9 500 (16,9 %) žen (viz Graf 3). I tato data potvrzují zásadní genderovou nerovnost a přináší zajímavý závěr – počet žen v manažerských pozicích je téměř totožný s počtem žen, které dané podniky vlastní. To naznačuje, že ženy se ve vedení zemědělských podniků objevují pouze tehdy, jsou-li zároveň jejich majitelkami.

Graf 3: Struktura managementu zemědělských podniků ve Švédsku (2023)

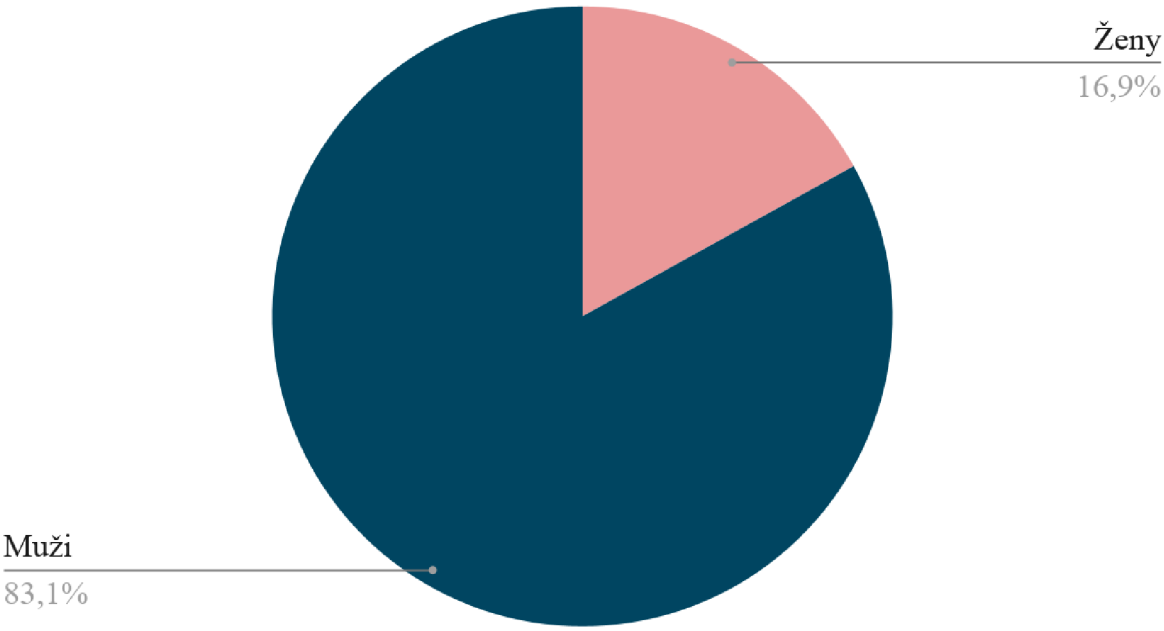

Zdroj: Autorka, na základě dat Eurostatu (Eurostat, n.d.).

4.4 Přístup žen k dotacím ze SZP

Čtvrtým a závěrečným analyzovaným faktorem je přístup žen k dotacím ze SZP. Distribuce finančních prostředků představuje jeden z klíčových mechanismů SZP, neboť přístup k dotacím zásadně ovlivňuje možnosti rozvoje farmy, investic a dlouhodobé ekonomické stability. Nižší míra čerpání dotací ženami tak neodráží pouze ekonomickou, ale i institucionální nerovnost.

Za účelem hlubšího porozumění distribuci finančních prostředků bylo nejprve analyzováno padesát subjektů s nejvyšším objemem vyplacené podpory v roce 2024 ve Švédsku. Cílem této analýzy bylo zjistit, zda se genderové nerovnosti projevují i v nejvyšší příjmové skupině příjemců a jakou roli v ní hrají právnické subjekty.

Z padesáti největších příjemců zemědělských dotací ve Švédsku připadá 78 % na právnické osoby, tedy 39 subjektů. V kategorii fyzických osob byli zastoupeni

výhradně muži, tvoří zbývajících 22 %, tedy 11 příjemců. Mezi těmito padesáti příjemci se neobjevila jediná žena (Jordbruksverket, n.d.b).

4.4.1 Regionální analýza oblasti Sandviken

Zmapování všech příjemců zemědělských dotací ve Švédsku by přesahovalo rámec této práce, proto byla náhodně vybrána oblast Sandviken. Její poloha ve středním Švédsku z ní činí reprezentativní vzorek švédského zemědělství. Oproti předchozímu výběru padesáti největších příjemců z celého Švédska tento soubor pokrývá i malá a střední hospodářství, to poskytuje ucelenější pohled na genderové rozložení.

Z celkového počtu 255 subjektů v této oblasti tvoří největší skupinu muži, kterých bylo 137, zatímco žen bylo identifikováno pouze 33 (viz Graf 4). Tento nepoměr potvrzuje, že vlastnictví půdy a farmaření je stále primárně mužskou doménou. Právnické osoby představují 21 příjemců. Zbývajících 64 subjektů nebylo možné jednoznačně zařadit[21] kvůli anonymizaci drobných příjemců v oficiálních databázích. To naznačuje, že u velmi malých dotačních částek je identifikace pohlaví systémově znemožněna, a to může vést k dalšímu zneviditelnění drobných hospodářů, mezi nimiž se často nacházejí právě ženy.

[21] V datasetu jsou označení jako *příjemci podpory* (Stödmottagare).

Graf 4: Struktura příjemců v oblasti Sandviken (2024)

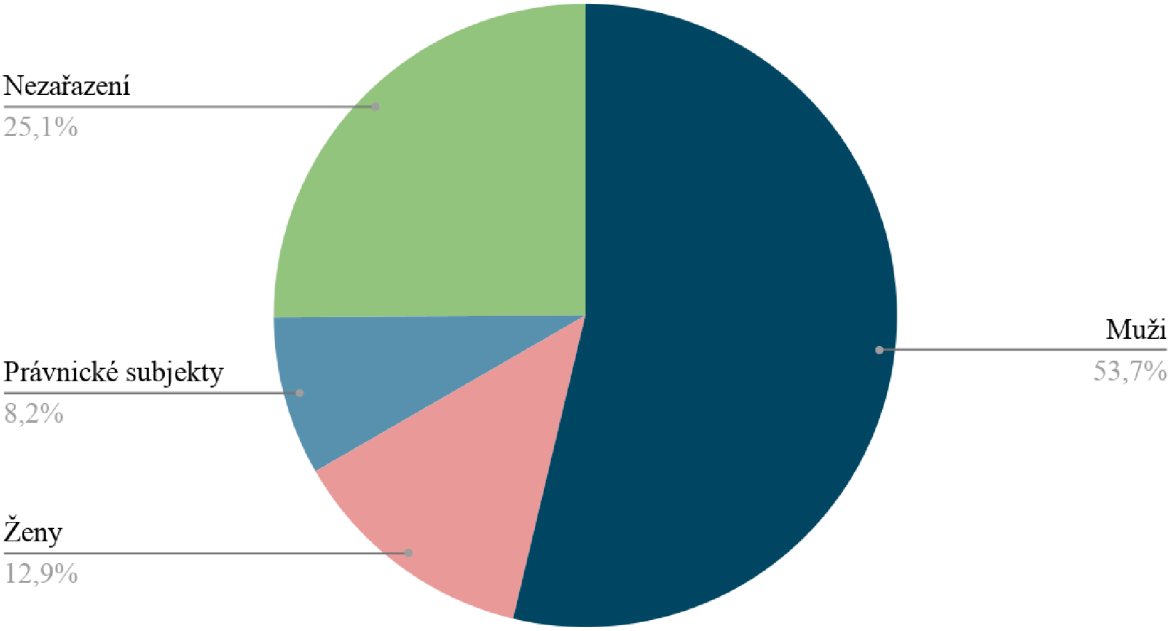

Zdroj: Autorka, na základě dat Švédské zemědělské rady (Jordbruksverket, n.d.b).

Největší podíl z celkového objemu dotací v oblasti Sandviken čerpají muži (fyzické osoby), konkrétně 52 % (viz Graf 5). Jsou rovněž dominantními příjemci dotací z Evropského zemědělského záručního fondu, to poukazuje na skutečnost, že muži vlastní drtivou většinu zemědělské půdy. Mezi příjemci dotací z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova dominují právnické subjekty, které získaly více než polovinu celkových prostředků vyplacených z tohoto fondu.

Ženy představují z hlediska objemu čerpaných dotací nejslabší skupinu, celkově získaly pouze 11,2 % z celkového objemu prostředků, 12,2 % z Evropského zemědělského záručního fondu a 8,5 % z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova.

Graf 5: Struktura dotační podpory podle příjemce a fondu

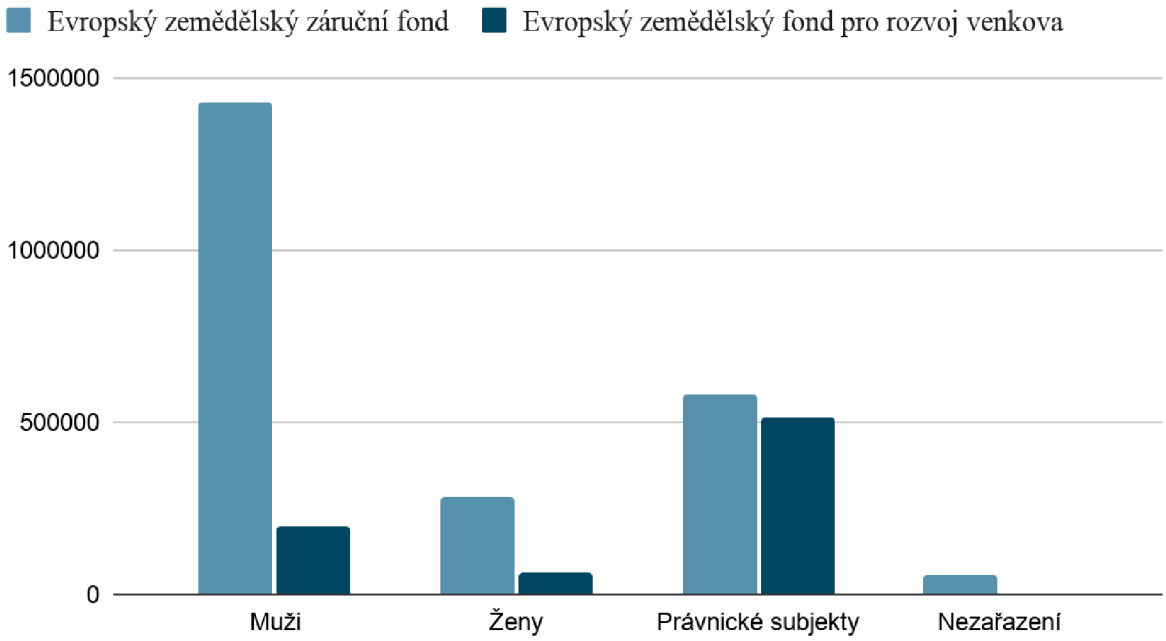

Zdroj: Autorka, na základě dat Švédské zemědělské rady (Jordbruksverket, n.d.b).

Výsledky analýzy oblasti Sandviken odhalují výraznou genderovou i strukturální nerovnováhu v distribuci zemědělských dotací. Muži tvoří nejpočetnější skupinu příjemců a zároveň čerpají největší podíl finančních prostředků, především z Evropského zemědělského záručního fondu, což odráží jejich dominantní postavení ve vlastnictví půdy a přístupu k platbám.

Ženy jsou naproti tomu podreprezentovány jak z hlediska počtu příjemců, tak objemu čerpaných prostředků. Zde je relevantní kritika nastavení samotné SZP, protože diskriminuje ženy tím, že je podpora založena na vlastnictví půdy spíše než na skutečném zaměstnání. A vzhledem k tomu, že muži vlastní půdu v mnohem větší míře než ženy, jsou tyto dotace v praxi směřovány primárně k mužům (Pettersson et al., 2025, s. 644).

Švédsko uplatňuje genderové rozpočtování a disponuje základními daty prokazujícími existenci nerovností v zemědělském sektoru. Jelikož role švédských

orgánů spočívá v provádění politiky, nikoliv v její koncepci, a jelikož nařízení o přímých platbách genderové rozpočtování výslovně nepožaduje, nemohou ji k nápravě nerovností použít (Evropský účetní dvůr, 2021, s. 36).

Významné zastoupení mezi příjemci podpory mají rovněž právnické subjekty, které čerpají prostředky zejména z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova. Pozornost si zaslouží také omezená transparentnost dat u menších příjemců, kde anonymizace znemožňuje genderovou identifikaci a může přispívat k přehlížení malých hospodářů, mezi nimiž mohou být ženy zastoupeny ve větší míře. To může dále přispívat k podceňování skutečného rozsahu genderových nerovností v rozdělování genderových nerovností.

Zjištění napříč čtyřmi zkoumanými faktory ukazují, že genderová marginalizace ve švédském kontextu SZP přetrvává navzdory deklarovaným závazkům k rovnosti. Genderové zastoupení v rozhodovacích strukturách se výrazně liší v závislosti na úrovni rozhodování. Na nejvyšší politické úrovni jsou aktuálně zastoupeni výhradně muži, zatímco exekutivní složka vykazuje vyrovnanější rozložení a nejvyšší exekutivní funkci zastává žena. Na regionální úrovni pak lze pozorovat dokonce převahu žen v pozicích spojených s agendou zemědělství a venkova.

Švédský strategický plán Společné zemědělské politiky na období 2023–2027 sice reflektuje určitý posun směrem k zohlednění genderového hlediska, celkový pokrok ale zůstává limitovaný. Ačkoliv dokument otázku rovnosti žen a mužů explicitně zmiňuje, omezuje se převážně na obecná konstatování, aniž by je doprovázel konkrétními opatřeními či systematickou genderovou analýzou, která by identifikovala specifické překážky bránící ženám v rovnocenném přístupu k podpoře či půdě.

Strukturální nerovnosti se nejzřetelněji projevují v přístupu k půdě a dotacím. Ačkoliv ženy tvoří téměř pětinu soukromých zemědělských podnikatelů, jejich podíl na obhospodařované půdě je výrazně nižší, než by odpovídalo jejich zastoupení. To svědčí o tom, že ženské zemědělské podniky jsou ve Švédsku koncentrovány převážně v kategorii menších hospodářství, což omezuje jejich ekonomické možnosti i přístup k dotacím vázaným na výměru obhospodařované plochy. Data z oblasti Sandviken tato tvrzení potvrzují. Muži dominují jak v počtu evidovaných příjemců dotací, tak

v celkovém objemu čerpaných prostředků. Ženy naproti tomu zůstávají na okraji dotačního systému, jsou zastoupeny výrazně méně a v průměru čerpají nižší částky než jejich mužské protějšky.

Závěr

Předmětem této práce bylo zkoumání genderové marginalizace v evropském procesu přijímání politik prostřednictvím analýzy Společné zemědělské politiky. Přestože se Evropská unie dlouhodobě hlásí k podpoře rovnosti žen a mužů a k principu gender mainstreamingu, mnohé politiky stále ignorují genderový rozměr nebo nedostatečně zohledňují strukturální nerovnosti mezi pohlavími. Společná zemědělská politika přitom patří k nejstarším a finančně nejrozsáhlejším politikám EU a její podoba má dalekosáhlé důsledky pro socioekonomické uspořádání venkova i pro přístup jednotlivých skupin k veřejným zdrojům.

Tato práce analyzovala genderovou marginalizaci ve Společné zemědělské politice EU na případu Švédska, které patří mezi nejprogresivnější státy v oblasti genderové rovnosti. Analýza byla strukturována prostřednictvím čtyř klíčových faktorů: reprezentace žen v rozhodovacích strukturách, uplatňování gender mainstreamingu v klíčových dokumentech, přístupu k výrobním prostředkům a jejich řízení a přístupu k finančním možnostem a podpoře. Analýza v institucionální rovině zahrnovala první dva faktory a zaměřovala se na to, jak jsou genderové aspekty formálně zakotveny v politických strukturách a dokumentech. Analýza ve funkcionální rovině na základě zbývajících dvou faktorů zkoumala dopady politiky v praxi, především na postavení žen v zemědělství.

Tato práce si kladla za cíl analyzovat projevy genderové marginalizace v rámci Společné zemědělské politiky Evropské unie prostřednictvím případové studie Švédska. Volba tohoto případu byla vedena předpokladem, že právě v zemi s dlouhodobě vyspělou politikou genderové rovnosti lze nejlépe odhalit, zda přetrvávající nerovnosti pramení z nedostatečné národní vůle, nebo ze strukturálního nastavení samotné politiky. Práce odpovídala na výzkumnou otázku, *jaké jsou projevy genderové marginalizace v rámci Společné zemědělské politiky Evropské unie a jak se projevují v případě Švédska.*

První kapitola byla věnována vymezení teoretického a konceptuálního rámce se zaměřením na feministický institucionalismus, historický institucionalismus, koncept

path dependence a gender mainstreaming. Dále byl vymezen koncept genderové marginalizace, v jehož rámci byly stanoveny čtyři faktory pro následnou analýzu.

Druhá kapitola představila institucionální rámec Společné zemědělské politiky a zasadila jej do genderové perspektivy. V první části sledovala historický vývoj Společné zemědělské politiky a její aktuální cíle s důrazem na to, jak se otázka rovnosti žen a mužů postupně promítala do podoby této politiky. Druhá část se věnovala genderové marginalizaci v rámci Společné zemědělské politiky, která byla strukturována do institucionální, ekonomické roviny a roviny reprezentace a rozhodování. Institucionální rovina zachycovala nedostatky v nastavení samotné politiky, ekonomická rovina identifikovala konkrétní mechanismy, jimiž Společná zemědělská politika přispívá k hospodářskému znevýhodnění žen. Rovina reprezentace a rozhodování se zaměřila na přetrvávající nerovnosti v zastoupení žen v klíčových institucích zemědělské politiky.

Ve třetí kapitole byla zkoumána specifika Švédska v kontextu genderové politiky. Švédský model genderové politiky vychází z hluboce zakořeněného státního feminismu a představuje výsledek dlouhodobého historického procesu. Gender mainstreaming byl v této kapitole představen jako klíčový nástroj švédské genderové politiky, jehož zavádění probíhalo ve výjimečně příznivých podmínkách. Některé jeho praktiky byly uplatňovány již od 70. let 20. století a celý proces vycházel z hloubkové analýzy genderových nerovností jakožto strukturálního problému. Kapitola také poukázala na přetrvávající nedostatky, mezi něž patří segregace trhu práce a mzdové znevýhodnění žen, nerovnoměrné rozdělení neplacené péče a vysoká míra genderově podmíněného násilí. Navazuje současná antigenderová politika ve Švédsku. V závěrečné části kapitoly byla věnována pozornost diskurzu o farmáři a genderové identitě v zemědělské politice, kde bylo poukázáno na to, že strukturální bariéry genderových nerovností jsou spíše ignorovány.

Čtvrtá kapitola tvořila analytické jádro práce a prostřednictvím faktorové analýzy zkoumala genderovou dimenzi Společné zemědělské politiky ve švédském kontextu. Kapitola se nejprve věnovala institucionální rovině, kde zkoumala reprezentaci žen v rozhodovacích strukturách a uplatňování gender mainstreamingu ve

švédském národním strategickém plánu. Následovala funkcionální rovina, ve které byly analyzovány dvě klíčové oblasti strukturálních nerovností – přístup žen k půdě a vedení zemědělských podniků a přístup žen k dotacím ze SZP.

Odpověď na výzkumnou otázku, *jaké jsou projevy genderové marginalizace v rámci Společné zemědělské politiky Evropské unie a jak se projevují v případě Švédska,* je následující: Genderová marginalizace se ve švédském kontextu Společné zemědělské politiky projevuje ve všech čtyřech zkoumaných faktorech. V oblasti zastoupení žen v rozhodovacích strukturách se ukázalo, že genderové rozložení se výrazně liší v závislosti na úrovni rozhodování. Zatímco nejvyšší politická úroveň zůstává doménou mužů, exekutivní a regionální struktury vykazují vyrovnanější zastoupení nebo dokonce převahu žen. Tento nález naznačuje, že formální přístup žen k některým pozicím nemusí nutně znamenat jejich vliv na věcné směřování politiky. V rovině gender mainstreamingu ve švédském národním plánu analýza odhalila charakteristický vzorec, který prostupuje celou prací. Principy genderové rovnosti jsou formálně uznávány, avšak chybí konkrétní mechanismy a strategie pro jejich praktické naplnění. Pokrok tedy existuje, ale zůstává povrchní. Přístup žen k půdě a vedení farem dokumentuje hlubší strukturální nerovnost. Ačkoliv ženy tvoří téměř pětinu soukromých zemědělských podnikatelů, jejich podíl na obhospodařované půdě je výrazně nižší, což je koncentruje do kategorie menších hospodářství s omezenými ekonomickými možnostmi. Tato strukturální nevýhoda se přímo promítá do čtvrtého faktoru, jímž byl přístup k dotacím ze SZP. Regionální analýza oblasti Sandviken ukázala výraznou genderovou nerovnováhu v distribuci dotací, kde muži dominují jak v počtu příjemců, tak objemem čerpaných prostředků, a to zejména z Evropského zemědělského záručního fondu vázaného na výměru půdy.

Tyto projevy nejsou nahodilé, jejich společným jmenovatelem je strukturální nastavení Společné zemědělské politiky, která odměňuje vlastnictví půdy a velikost hospodářství, a tím systémově znevýhodňuje ženy. Genderová marginalizace tedy stále přetrvává, a to navzdory deklarovanému závazku ke genderové rovnosti na národní i evropské úrovni.

Výsledky analýzy zároveň potvrzují explanační potenciál konceptu path dependence jako teoretického rámce pro pochopení genderové marginalizace v SZP. Struktury nastavené v době vzniku této politiky v 60. letech, kdy byl zemědělský podnik chápán jako rodinná jednotka vedená mužem a žena vystupovala v roli manželky a pomocnice, se prostřednictvím institucionální setrvačnosti reprodukují dodnes.

Dotační mechanismy vázané na výměru půdy, způsob evidence hospodářství nebo absence genderově citlivých kritérií nejsou nahodilými nedostatky, ale výsledkem historicky podmíněné trajektorie, kterou každá následující reforma pouze mírně modifikovala, aniž by zasáhla do jejích základů. Path dependence tak nevysvětluje jen to, proč genderová nerovnost v SZP přetrvává, ale také proč je tak obtížné ji překonat. Jednou nastoupená institucionální trajektorie vytváří vlastní logiku, která odolává i explicitní politické snaze o změnu.

Tento závěr má přesah za hranice švédského případu. Pokud genderová marginalizace přetrvává v zemi s nejpříznivějšími podmínkami pro její překonání, svědčí to o tom, že bez strukturální reformy samotné SZP zůstanou genderové cíle na úrovni rétorického závazku.

Seznam literatury

A government for gender equality. (2024). *Gender equality policy in Sweden*. Ministry of Employment.

Abels, G., & Mushaben, J. M. (2012). Gendering the European Union: New approaches to old democratic deficits. *Palgrave Macmillan UK eBooks*. https://doi.org/10.1057/9780230353299

Ali, A. I. (2023). Feminist Theorizing in the International Relations Discipline. *Journal of International Women's Studies, 25*(2). Dostupné z https://vc.bridgew.edu/jiws/vol25/iss2/13

Andersson, E. (2014). *Doing gender (in) equality in Swedish family farming* (Doctoral Thesis). Swedish University of Agricultural Sciences.

Andersson, E., & Lidestav, G. (2014). Gendered resource access and utilisation in Swedish family farming. *Land*, *3*(1), 188–203. https://doi.org/10.3390/land3010188

André, C., & Bourrousse, H. (2017). *Fighting gender inequality in Sweden*. OECD.

Bas-Defossez, F., & Pagnon, J. (2021). What is the link between gender equality and agriculture sustainability? Institute for European Environmental Policy.

Berg, A., & Pierce, R. (2025). Academic riot Grrrls: Bang and the conditions of 1990s mainstream feminism in Sweden. *Scandinavian Journal of History*, *51*(1), 86–107. https://doi.org/10.1080/03468755.2025.2581619

Bock, B. B. (2015). Gender mainstreaming and rural development policy; the trivialisation of rural gender issues. *Gender Place & Culture*, *22*(5), 731–745. https://doi.org/10.1080/0966369x.2013.879105

Brandth, B., Eydal, G. B., Lammi-Taskula, J., Gíslason, I. V., Duvander, A., & Rostgaard, T. (2012). Parental leave, childcare and gender equality in the Nordic countries. *TemaNord*. https://doi.org/10.6027/tn2011-562

Carbin, M., Carlsson, E., & Nilsson, B. (2024). Telling feminist stories in an affective atmosphere of Anti-Genderism: Swedish gender scholars reflect upon their position. *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, *32*(4), 321–333. https://doi.org/10.1080/08038740.2024.2413987

Carlson‐Rainer, E. (2017). Sweden is a world leader in peace, security, and human rights. *World Affairs*, *180*(4), 79–85. https://doi.org/10.1177/0043820018759714

Caywood, K., & Darmstadt, G. L. (2024). Gender mainstreaming at 25 years: Toward an inclusive, collaborative, and structured research agenda. *Journal of Global Health*, *14*, 04011. https://doi.org/10.7189/jogh.14.04011

Celis, K., & Childs, S. (2008). Introduction: The Descriptive and Substantive Representation of Women: New Directions. *Parliamentary Affairs*, *61*(3), 419–425. https://doi.org/10.1093/pa/gsn006

Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry & research design : choosing among five approaches*. Dostupné z https://bvbr.bib-bvb.de:443/F?func=service&doc_library=BVB01&local_base=BVB01&doc_number=034728158&sequence=000001&line_number=0001&func_code=DB_RECORDS&service_type=MEDIA

Curtin, J., & Higgins, W. (1998). Feminism and unionism in Sweden. *Politics & Society*, *26*(1), 69–93. https://doi.org/10.1177/0032329298026001004

Daly, M. (2005). Gender mainstreaming in theory and practice. *Social Politics International Studies in Gender State & Society*, *12*(3), 433–450. https://doi.org/10.1093/sp/jxi023

Diamanti, G., Van Santen, M., Duncan, J., & Bock, B. (2026). Where are the women farmers? The Gendered Effects of the European Union's Common Agricultural Policy 2023–2027. *Sociologia Ruralis*, *66*(1). https://doi.org/10.1111/soru.70022

Elgström, O., & Sundström, M. R. (2026). Normative leadership lost? Gender equality in the EU and the rise and demise of Sweden's feminist foreign policy. *Journal of Women Politics & Policy*, *47*(1), 81–91. https://doi.org/10.1080/1554477x.2025.2563464

European Court of Auditors. (2020). *Gender mainstreaming in the EU budget: Time to turn words into action*.

European Commission. (n.d.). Mariann Fischer Boel. Dostupné z https://ec.europa.eu/archives/commission_2004-2009/fischer-boel/profile/index_en.htm

European Commission. (2010). *EU Plan of Action on Gender Equality and Women's Empowerment in Development 2010-2015*.

European Commission. (2013). *Reform of the Common Agricultural Policy (CAP): political agreement reached on last remaining points* [Press release]. Dostupné z https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_13_864

European Commission. (2019). *The European Green Deal*.

European Commission. (2020). *A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020-2025*.

European Commission. (2024). *Strategic dialogue on the future of EU agriculture: A shared prospect for farming and food in Europe*.

European Commission. (2026a). *Gender Equality Strategy 2026-2030*.

European Commission. (2026b). *DG Agri, Organisation Chart*.

European Commission. (2026c). *Advancing gender equality in agriculture and rural areas*. Publications Office of the European Union.

European Commission. (2026d). Women in farming platform. Dostupné z https://agriculture.ec.europa.eu/overview-vision-agriculture-food/women-farmers_en

European Council. (2021). *Council adopts fairer, greener and more performance-based farming policy for 2023-2027* [Press release]. Dostupné z https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2021/12/02/council-adopts-fairer-greener-and-more-performance-based-farming-policy-for-2023-2027/

European Institute for Gender Equality. (2017). *Gender in agriculture and rural development*. Publications Office of the European Union.

European Institute for Gender Equality. (2024). *Good practices on gender mainstreaming in the European Green Deal: Towards a more gender-equal and greener Europe*. Publications Office of the European Union.

European Institute for Gender Equality. (2025a). *Gender Equality Index 2025: Sharper data for a changing world*. Publications Office of the European Union.

European Institute for Gender Equality. (2025b). Institutional mechanisms for gender equality in the EU: Present realities, future priorities. *Publications Office of the European Union*. Luxembourg.

European Parliament. (2023). *The Common Agricultural Policy – Instruments and Reforms*. Dostupné z https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/107/spolecna-zemedelska-politika-nastroje-a-reformy

Eurostat. (n.d.). *Farm indicators by age and sex of the manager, economic size of the farm, utilised agricultural area and NUTS 2 region* [Dataset]. https://doi.org/10.2908/ef_m_farmang

Eurostat. (2022). Farmers and the Agricultural Labour Force - Statistics. Dostupné z https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Farmers_and_the_agricultural_labour_force_-_statistics

Eurostat. (2024). *Share of holdings by sex of farm managers and NUTS 2 region* [Dataset]. Dostupné z https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ef_m_sex_sh/default/table?lang=en&category=agr.ef.ef_mainfarm

Eurostat. (2026). *Farm indicators by age and sex of the manager, economic size of the farm, utilised agricultural area and NUTS 2 region* [Dataset]. Dostupné z https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ef_m_farmang__custom_20410938/default/table?lang=en

Evropská komise. (n.d.). Hlavní politické cíle nové SPZ. Dostupné z https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance/key-policy-objectives-cap-2023-27_cs

Evropská komise. (2020). *Unie rovnosti: Strategie pro rovnost žen a mužů na období 2020-2025*. Evropská komise.

Evropský parlament. (n.d.). Členové. Dostupné z https://www.europarl.europa.eu/committees/cs/agri/home/members

Evropský parlament. (2017). *Ženy a jejich úloha ve venkovských oblastech: Usnesení Evropského parlamentu ze dne 4. dubna 2017 o ženách a jejich úloze ve venkovských oblastech (2016/2204(INI))*. Úřední věstník Evropské unie.

Evropský parlament & Rada EU. (2013). *Nařízení Evropského parlamentu a Rady o podpoře pro rozvoj Venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj Venkova (EZFRV) a o zrušení Nařízení Rady (ES) č. 1698/2005*. Úřední věštník Evropské unie. Dostupné z https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/ALL/?uri=CELEX:32013R1305

Evropský parlament & Rada EU. (2018). *Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/1091 o integrované statistice zemědělských podniků a o zrušení nařízení (EU) č. 1166/2008 a (EU) č. 1337/2011*. Úřední věstník EU.

Evropský parlament & Rada EU. (2021). *NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU a RADY (EU) 2021/2115*. Úřední věstník Evropské unie. Dostupné z https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32021R2115

Evropský účetní dvůr. (2021). *Začleňování hlediska rovnosti žen a mužů do rozpočtu: Čas změnit slova v činy*.

Fanelli, R. M. (2022). Bridging the Gender Gap in the Agricultural Sector: Evidence from European Union Countries. *Social Sciences*, *11*(3), 105. https://doi.org/10.3390/socsci11030105

Finansdepartementet SFÖ. (2007). Myndighetsförordning (2007:515). Dostupné z https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/myndighetsforordning-2007515_sfs-2007-515/

Finansdepartementet SFÖ. (2017). Förordning (2017:868) med länsstyrelseinstruktion. Dostupné z https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2017868-med-lansstyrelseinstruktion_sfs-2017-868/

Fioretos, K., Falleti, T. G., & Sheingate, A. D. (2016). The Oxford Handbook of Historical Institutionalism. *Oxford University Press eBooks*. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199662814.001.0001

Fortin-Rittberger, J. (2024). What is special about women in EU institutions? *European Union Politics*, *26*(1), 185–202. https://doi.org/10.1177/14651165241299328

FRA, EIGE, & Eurostat. (2024). *EU gender-base violence survey - Key results. Experiences of women in the EU-27*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Freidenvall, L. (2020). Gender Knowledge and Gender Expertise: The implementation of gender mainstreaming in Swedish state agencies. *Social Politics International Studies in Gender State & Society*, *27*(4), 742–764. https://doi.org/10.1093/sp/jxaa034

Giuliani, A., & Baron, H. (2023). The CAP (Common Agricultural Policy): A short history of crises and major transformations of European agriculture. *Forum for Social Economics*, *54*(1), 68–94. https://doi.org/10.1080/07360932.2023.2259618

Government Offices of Sweden. (n.d.). The Government of Sweden. Dostupné z https://www.government.se/government-of-sweden/

Hall, P. A., & Taylor, R. C. R. (1996). Political science and the three new institutionalisms. *Political Studies*, *44*(5), 936–957. https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1996.tb00343.x

Hankivsky, O. (2013). Gender Mainstreaming: A Five‐Country Examination. *Politics &Amp Policy*, *41*(5), 629–655. https://doi.org/10.1111/polp.12037

Hirasawa, A. (2022). Will the European Green Deal change the Common Agricultural Policy (CAP)? *Japanese Journal of Agricultural Economics*, *24*(0), 25–27. https://doi.org/10.18480/jjae.24.0_25

Hirdmann, Y. (1996). Key concepts in feminist Theory. *Aalborg University Library*. https://doi.org/10.5278/freia.14136339

Jacquot, S. (2015). Transformations in EU gender equality. *Palgrave Macmillan UK eBooks*. https://doi.org/10.1057/9781137436573

Jordbruksverket. (n.d.). Vår organisation. Dostupné z https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/organisation

Jordbruksverket. (n.d.a). *Jordbruksföretag och areal efter driftsinriktning, företagarens kön och ålder samt brukningsform. År 2003-2025* [Dataset]. Dostupné z https://statistik.sjv.se/PXWeb/pxweb/sv/Jordbruksverkets%20statistikdatabas/Jordbruksverkets%20statistikdatabas__Jordbruksforetag__Jordbruksforetag%20och%20jordbruksforetagare/JO0106F03.px/?rxid=5adf4929-f548-4f27-9bc9-78e127837625

Jordbruksverket. (n.d.b). *Recipients of support under the Rural Development Fund and the Guarantee Fund 2024* [Dataset]. Dostupné z https://jordbruksverket.se/e-tjanster-databaser-och-appar/e-tjanster-och-database

r-stod/sok-mottagare-av-stod/landsbygdsprogrammet-och-garantifonden.printable

Jordbruksverket. (2025). Sök mottagare av stöd från landsbygdsprogrammet och garantifonden. Dostupné z https://jordbruksverket.se/e-tjanster-databaser-och-appar/e-tjanster-och-databaser-stod/sok-mottagare-av-stod/landsbygdsprogrammet-och-garantifonden

Jordbruksverket. (2026). *Strategisk plan för genomförande av den gemensamma jordbrukspolitiken i Sverige 2023-2027* (2023SE06AFSP001).

Kantola, J. (2010). *Gender and the European Union*. https://doi.org/10.1007/978-1-137-03745-9

Karlberg, E., Korolczuk, E., & Sältenberg, H. (2025). Insidious de-democratization: conceptualizing anti-gender politics in Sweden. *Journal of Gender Studies*, *34*(5), 732–748. https://doi.org/10.1080/09589236.2024.2446345

Kataeva, Z., Durrani, N., Izekenova, Z., & Roshka, V. (2024). Thirty years of gender mainstreaming: Evolution, development, and future research agenda through a bibliometric approach. *Women S Studies International Forum*, *107*, 103010. https://doi.org/10.1016/j.wsif.2024.103010

Kenny, M. (2014). A feminist institutionalist approach. *Politics & Gender*, *10*(4), 679–684. https://doi.org/10.1017/s1743923x14000488

Khoshnood, A. M., Sundquist, J., & Sundquist, K. (2025). Immigrant Background and Rape Conviction: A 21-Year Follow-Up Study in Sweden. *Journal of Interpersonal Violence*, *41*(1–2), 372–390. https://doi.org/10.1177/08862605241311611

Krook, M. L., & Mackay, F. (2011). Gender, politics and institutions: Towards a feminist institutionalism. *Palgrave Macmillan UK eBooks*. https://doi.org/10.1057/9780230303911

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet RSL. (2009). Förordning (2009:1464) med instruktion för Statens jordbruksverk. Dostupné z https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20091464-med-instruktion-for-statens_sfs-2009-1464/

Lane, L., & Jordansson, B. (2020). How Gender Equal Is Sweden? An Analysis of the Shift in Focus under Neoliberalism. *Social Change*, *50*(1), 28–43. https://doi.org/10.1177/0049085719901067

Länsstyrelsen. (n.d.). Dostupné z https://www.lansstyrelsen.se/

Lindén, S., Pettersson, K., & Hajdu, F. (n.d.). *D6.8 Practice Abstracts - Batch N.1: Sweden: Women's hidden role in Swedish agriculture and rural innovation - the invisible farmers and rural entrepreneurs?* Grass Ceiling.

Lombardo, E., & Meier, P. (2016). The Symbolic Representation of Gender: A Discursive approach. *Enlighten: Publications (The University of Glasgow)*. Routledge.

Lowndes, V. (2019). How are political institutions gendered? *Political Studies*, *68*(3), 543–564. https://doi.org/10.1177/0032321719867667

Mahoney, J. (2000). Path dependence in historical sociology. *Theory and Society*, *29*(4), 507–548. https://doi.org/10.1023/a:1007113830879

Men's violence against women. (n.d.). Dostupné z https://swedishgenderequalityagency.se/men-s-violence-against-women/

Ministry for Foreign Affairs. (n.d.). *Sweden's feminist foreign policy*. Stockholm.

Ministry of Employment. (2024). Sweden's National Report on the implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action 2020-2024. *Government Offices of Sweden*.

Münch, A., Badouix, M., Gorny, H., Messinger, I., Schuh, B., Beck, M., Bodart, S., Van Bunnen, P. (2023). *Research for AGRI Committee – Comparative analysis of the CAP Strategic Plans and their effective contribution to the achievement of the EU objectives*. European Parliament.

Outshoorn, J., & Kantola, J. (2007). *Changing state feminism*. Palgrave Macmillan.

Pettersson, K., Ahl, H., Berglund, K., & Tillmar, M. (2025). Paying lip service to gender inequality – EU rural development policy in Sweden. *Gender Place & Culture*, *32*(5), 641–663. https://doi.org/10.1080/0966369x.2024.2312358

Pierson, P. (2000). Increasing returns, path dependence, and the study of politics. *American Political Science Review*, *94*(2), 251–267. https://doi.org/10.2307/2586011

Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs. (2019). *The professional status of rural women in the EU*.

Pollack, M. A., & Hafner-Burton, E. (2000). Mainstreaming gender in the European Union. *Journal of European Public Policy*, *7*(3), 432–456. https://doi.org/10.1080/13501760050086116

Rada Evropské unie. (2005). *Nařízení Rady (ES) č. 1698/2005 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFRV)*. Úřední věstník Evropské unie. Dostupné z https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A32005R1698

Rada Evropských společenství. (1986). *Směrnice Rady o uplatňování zásady rovného zacházení pro muže a ženy samostatně výdělečné činné, včetně oblasti zemědělství, a o ochraně v mateřství.* Úřední Věstník Evropských Společenství. Dostupné z https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:31986L0613

Rada Evropských společenství. (1999). *Nařízení Rady (ES) o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu (EZOZF) a o změně a zrušení některých nařízení*. Úřední věstník Evropských společenství. Dostupné z https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1999/1257/oj

Rast, J. (2012). Why History (Still) matters. *Urban Affairs Review*, *48*(1), 3–36. https://doi.org/10.1177/1078087411418178

Regeringen och Regeringskansliet. (n.d.). Statssekreterare hos Peter Kullgren. Dostupné z https://www.regeringen.se/sveriges-regering/landsbygds--och-infrastrukturdepartementet/peter-kullgren/statssekreterare-hos-peter-kullgren/

Regeringen och Regeringskansliet. (n.d.a). Statssekreterare hos Andreas Carlson. Dostupné z https://www.regeringen.se/sveriges-regering/landsbygds--och-infrastrukturdepartementet/andreas-carlson/statssekreterare-hos-andreas-carlson/

Regeringen och Regeringskansliet. (2023). Landsbygds- och infrastrukturdepartementets organisation. Dostupné z https://www.regeringen.se/sveriges-regering/landsbygds--och-infrastrukturdepartementet/landsbygds--och-infrastrukturdepartementets-organisation/

Regeringen och Regeringskansliet. (2026). EU:s gemensamma jordbrukspolitik. Dostupné z https://www.regeringen.se/regeringens-politik/eus-gemensamma-jordbrukspolitik/

Rosenqvist, O. (2024). Reducing the gender gap in parental leave through economic incentives? – Evidence from the gender equality bonus in Sweden. *Labour Economics*, *89*, 102538. https://doi.org/10.1016/j.labeco.2024.102538

Sainsbury, D., & Bergqvist, C. (2009). The promise and pitfalls of gender mainstreaming. *International Feminist Journal of Politics*, *11*(2), 216–234. https://doi.org/10.1080/14616740902789575

Sältenberg, H., Fernández, S. D., & Caravantes, P. (2024). Two Gender–Equal Nations? Anti-Gender Re-Configurations of national belonging in Sweden and Spain. *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, *33*(1), 101–116. https://doi.org/10.1080/08038740.2024.2370309

Sanandaji, N. (2016). *The Nordic gender equality paradox: How Nordic welfare states are not only empowering women, but also (un)intentionally holding them back*. Livonia print.

Sawer, M., Banaszak, L. A., True, J., & Kantola, J. (2023). Handbook of Feminist Governance. *Edward Elgar Publishing eBooks*. https://doi.org/10.4337/9781800374812

Shortall, S. (2014). Gender mainstreaming and the Common Agricultural Policy. *Gender Place & Culture*, *22*(5), 717–730. https://doi.org/10.1080/0966369x.2014.939147

Shortall, S., & Marangudakis, V. (2022). Is agriculture an occupation or a sector? Gender inequalities in a European context. *Sociologia Ruralis*, *62*(4), 746–762. https://doi.org/10.1111/soru.12400

Shortall, S., & Marangudakis, V. (2024). Power and culture: Understanding EU policies on agriculture and gender equality. *Sociologia Ruralis*, *64*(2), 307–324. https://doi.org/10.1111/soru.12475

Shortall, S. (2025). Breaking the grass ceiling: Gender inequality in agriculture. *Open Access Government*, *47*(1), 430–431. https://doi.org/10.56367/oag-047-12106

Spehar, A. (2015). Gender equality for whom? A critical frame analysis of the 2007 Swedish domestic services tax reform. *Critical Social Policy*, *35*(3), 350–368. https://doi.org/10.1177/0261018315578107

Streimikis, J., & Kyriakopoulos, G. L. (2024). GENDER DIMENSION IN EU AGRICULTURAL POLICY. *Polish Journal of Management Studies*, *29*(1), 335–355. https://doi.org/10.17512/pjms.2024.29.1.20

Sutherland, L., McKee, A., Hopkins, J., & Hasler, H. (2023). Breaking Patriarchal Succession Cycles: How land relations influence women's roles in farming☆. *Rural Sociology*, *88*(2), 512–545. https://doi.org/10.1111/ruso.12484

Svensson, E., & Gunnarsson, A. (2012). Gender equality in the Swedish welfare state. *Duo Research Archive (University of Oslo)*, *2*(1), 1–27. https://doi.org/10.22024/unikent/03/fal.51

Swedish Gender Equality Agency. (n.d.). Dostupné z https://swedishgenderequalityagency.se/

Swedish Institute. (2025). Work–life balance: Imagine a fulfilling career while enjoying the life you love. In Sweden, it's possible. Dostupné z https://sweden.se/work-business/working-in-sweden/work-life-balance

Swedish National Mediation Office. (2023). *Gender Pay Gap 2023: What does the official wage statistics say?*

SWIFT Project. (2025). *Towards a gender-transformative CAP*.

Teigen, M., & Wängnerud, L. (2009). Tracing Gender Equality Cultures: Elite perceptions of gender equality in Norway and Sweden. *Politics & Gender*, *5*(1), 21–44. https://doi.org/10.1017/s1743923x09000026

The European Green Deal. (n.d.). Dostupné z https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

The gender pay gap situation in the EU. (n.d.). Dostupné z https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/equal-pay/gender-pay-gap-situation-eu_en

Thomson, J. (2018). Resisting gendered change: Feminist institutionalism and critical actors. *International Political Science Review*, *39*(2), 178–191. https://doi.org/10.1177/0192512116677844

Tillmar, M., Sköld, B., Ahl, H., Berglund, K., & Pettersson, K. (2022). Women's rural businesses: for economic viability or gender equality? – a database study from the Swedish context. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, *14*(3), 323–351. https://doi.org/10.1108/ijge-06-2021-0091

Verloo, M. (2001). Another velvet revolution. Gender mainstreaming and the politics of implementation. *IWM Working Paper*. Dostupné z http://hdl.handle.net/2066/129386

Verloo, M. (2007). *Multiple Meanings of Gender Equality: A critical frame analysis of gender policies in Europe*.

Von Der Leyen, U. (2024). *Mission Letter*. European Commission.

Warner, H. (1984). EC Social Policy in Practice: Community Action on behalf of Women and its Impact in the Member States. *JCMS Journal of Common Market Studies*, *23*(2), 141–167. https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.1984.tb00064.x

Wiener, A., & Diez, T. (2009). European Integration Theory. *Oxford University Press eBooks* (second). Oxford University Press.

Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications design and methods*. Dostupné z http://bvbr.bib-bvb.de:8991/F?func=service&doc_library=BVB01&local_base=BVB01&doc_number=029878778&sequence=000001&line_number=0001&func_code=DB_RECORDS&service_type=MEDIA

1st Vice-President. (n.d.). Dostupné z https://copa-cogeca.eu/cv-1st-vp-cogeca

Abstrakt

Diplomová práce zkoumá genderovou marginalizaci ve Společné zemědělské politice Evropské unie prostřednictvím případové studie Švédska. Cílem práce je analyzovat konkrétní projevy genderové marginalizace ve Společné zemědělské politice prostřednictvím čtyř klíčových faktorů: zastoupení žen v rozhodovacích strukturách, uplatňování gender mainstreamingu v klíčových dokumentech, přístupu k výrobním prostředkům a jejich řízení a přístupu k finančním možnostem a podpoře. Analýza ukazuje, že genderová marginalizace se ve švédském případu Společné zemědělské politiky projevuje ve všech čtyřech zkoumaných oblastech. Ženy jsou nedostatečně zastoupeny v nejvyšších rozhodovacích strukturách, principy gender mainstreamingu jsou sice formálně uznávány, avšak postrádají konkrétní implementační mechanismy, ženské farmy se koncentrují v kategorii menších podniků s nižším podílem na obhospodařované půdě a ženy jsou podreprezentovány mezi příjemci dotací. Genderová marginalizace tak přetrvává navzdory deklarovaným závazkům ke genderové rovnosti na národní i evropské úrovni.

Klíčová slova: Společná zemědělská politika, Evropská unie, Švédsko, gender, genderová marginalizace, gender mainstreaming, rovnost, farmáři, přímé platby

Abstract

The thesis examines gender marginalization in the European Union's Common Agricultural Policy through a case study of Sweden. The aim of the thesis is to analyze specific aspects of gender marginalization in the Common Agricultural Policy through four key factors: women's representation in decision-making structures, the application of gender mainstreaming in key documents, access to and control over the means of production, and access to financial resources and support. The analysis shows that gender marginalization occurs in all four examined factors in the Swedish case of the Common Agricultural Policy. Women are underrepresented in the highest decision-making structures; principles of gender mainstreaming are formally recognized, but they lack concrete implementation mechanisms; women-owned farms are concentrated in the category of smaller enterprises with a lower share of cultivated land; and women are underrepresented among subsidies recipients. Gender marginalization thus persists despite declared commitments to gender equality at both the national and European levels.

Key words: Common Agricultural Policy, European Union, Sweden, gender, gender marginalization, gender mainstreaming, equality, farmers, direct payments